

KURUMSAL İKTİSADIN TARİHSEL, KAVRAMSAL VE METODOLOJİK BİR DEĞERLENDİRMESİ¹

Yahya Can DURA*
Fusun YENİLMEZ**
Oytun MEÇİK***

Öz

İktisat bilimine yönelik bir “olması gereken” tarifi yapan Kurumsal İktisat ekolü, ekonomiyi topyekûn kurumsallaşmış bir süreç olarak görerek, yerleşik iktisattan ayrılmış ve adeta yeni bir iktisadın mümkün olabileceğini göstermiştir. Bunu gerçekleştirirken de, yerleşik iktisadın yöntemlerine ve varsayımlarına adeta meydan okumuştur. Çoğu zaman sadece yerleşik iktisat eleştirisiyle var olduğu düşünülen Kurumsal İktisat, özünde orijinal birçok kavramı ve olguyu iktisat yazınına kazandırmış, bunları geliştirmiş, iktisat biliminin olgunlaşmasını ve özüne yani bir sosyal bilime dönmesini sağlayıcı bir rol üstlenmiştir. Esasen kurumsal iktisadın en büyük katkısını günümüzde halen yerleşik iktisat temelinde yapılan kalkınma ve büyüme gibi olguların açıklanması süreçleri ile toplumlar arasındaki gelişmişlik farklılıklarının nedenleri ve bunların önlenmesine ilişkin politika geliştirme ve karar alma süreçlerindeki alternatif bakış açılarındadır. Bu çalışmada amaçlandığı gibi kurumsalcı yaklaşımın tarihsel, kavramsal ve yöntemsel açıdan yeniden ilgi alanı haline gelmesinisağlayacak akademik çalışmalar, günümüzün iktisadi problemlerinin çözülebilmesi noktasında hem yerleşik iktisadın tıkanma noktalarının aşılabilmesi ve hemde belki de kurumsal iktisat gibi iddialı ve alternatif yaklaşımların önemli birer seçenek haline gelmesine katkı sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal İktisat, Orijinal-Asıl Kurumsal İktisat, Yeni Kurumsal İktisat.

¹ Bu çalışma, Dr. Yahya Can DURA'nın “Kurumsal İktisat Yaklaşımları Bağlamında Kurumsal Yapı-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori ve Uygulama” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

* Dr., Planlama Uzmanı-CGAP, İçişleri Bakanlığı, y.can.dura@icisleri.gov.tr

** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, oytunm@ogu.edu.tr

*** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, yenilmez@ogu.edu.tr

A HISTORICAL, CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL EVALUATION OF INSTITUTIONAL ECONOMICS

ABSTRACT

Organizational economics that made a description of “how it should be” for the science of economics has considered the economy as a wholly institutionalized process, departed from established economics and virtually proved that a new economics can be possible. While realizing this, it virtually declared war on the methods and assumptions of established economics. Organizational economics, usually considered to have existed only with criticism of established economics, have contributed many essentially original concepts and facts to economics literature, improved them, and played an important role in maturation of the science of economics and bringing it back to its origin. Basically we can see the greatest effect of institutional economics in the clarification of established economics’ concepts such as development and growth and, in the reasons of development disparities among societies and alternative perspectives in decision making and policy creation processes for the elimination of these disparities. As aimed in this paper, academic studies that focus on making institutional approach an area of interest from historic, conceptual and conceptual standpoint once again can contribute both to overcoming obstructions of established economics in terms of solving today’s economic problems and offering ambitious and alternative approaches such as institutional economics as important alternative options.

Keywords: Institutional Economics, Real-Original Institutional Economics, New Institutional Economics.

GİRİŞ

Bilim, nesnelerin varlık nedeni, içinde yaşadığımız hayata ve olgulara ve dâhi bunların işleyişine yönelik yasalar-kurallar geliştirme sürecidir. Bunun araçları ise gözlem ve ona dayalı akıl yürütme faaliyetleri, olguları ve olayları anlamaya yönelik insanoğlunun bitmek tükenmek bilmeyen çabasıdır. Bu anlama çabası, insanlığı belirli bir gayeye yönelmiş olan bir bilgi toplama ve metodolojik araştırma sürecinin içine çeker. İnsanların birlikte yaşama, topluluk oluşturma ve toplulaşma süreçlerinde ortaya çıkan ihtiyaçları yönetme, kaynakları kullanma, bunları paylaşma ve nihayetinde gelişmeyi ve kalkınmayı amaçlayan ekonomi bilimi çoğu zaman bu ağır sorumluluğun altında kalabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da, tıpkı fen bilimlerinde olduğu gibi doğal kanunlar geliştirme, tüm toplumlar ve zamanlar için geçerli kurallar koyma tercihinde bulunmaktadır. Bu tercih ise onu aşırı soyutlamacı bir yaklaşıma ve gerçek dünyadan kopma noktasına getirmiştir. Oysa iktisat bir sosyal bilimdir ve insanı, onun oluşturduğu toplumun özelliklerini ve diğer birçok faktörü dışlayıcı bakış açısı, ekonomi bilimi için bir tıkanma sebebidir. İşte tam da bu noktada iktisat, farklı ekollere ayrılmaktadır. Bu ekollerden bir döneme damgasını vurmuş olan Kurumsal İktisat akımı ise bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Kurumsal İktisat yaklaşımı, ekonomi bilimine yönelik bir “olması gereken” tarifi yapmakta olup, ekonomiyi topyekûn kurumsallaşmış bir süreç olarak ele almakta ve bu yönüyle de yerleşik iktisattan ayrılan ve adeta yeni bir iktisadın mümkün olabileceği iddiasını taşıyan bir paradigmanın izlerini taşımaktadır. Kurumsal İktisat bu özellikleri ile yerleşik iktisadın yöntemlerine ve varsayımlarına adeta meydan okumaktadır. Çoğu zaman sadece yerleşik iktisat eleştirisiyle var olduğu düşünülen Kurumsal İktisat, özünde orijinal birçok kavramı ve olguyu iktisat yazınına kazandırmış, bunları geliştirmiş, iktisat biliminin olgunlaşmasını ve özüne yani bir sosyal bilime dönmesini sağlayıcı bir rol üstlenmiştir.

Kurumsal iktisadın en büyük katkısını günümüzde halen yerleşik iktisat temelinde yapılan kalkınma ve büyüme gibi olguların açıklanması süreçleri ile toplumlar arasındaki gelişmişlik farklılıklarının nedenleri ve bunların önlenmesine ilişkin politika geliştirme ve karar alma süreçlerindeki alternatif bakış açılarında görebiliriz. Bu bakımdan kurumsalcı yaklaşımın tarihsel, kavramsal ve yönetsel açıdan yeniden ilgi alanı haline gelmesine vesile olacak akademik çalışmalar,

günümüzün iktisadi problemlerinin çözülebilmesi noktasında hem yerleşik iktisadın tıkanma noktalarının aşılabilmesi ve hem de belki de kurumsal iktisat gibi iddialı ve alternatif yaklaşımların önemli birer seçenek haline gelmesine katkı sağlayabilecektir.

Söz konusu amaca hizmet etme kaygısı taşıyan bu çalışmada da, geçmiş ve kökleri Klasik İktisat kadar geriye götürülebilen Kurumsal İktisadın tarihsel gelişimi incelenmektedir. Tarihsel süreci müteakiben Orijinal-Asıl Kurumsal İktisadın çerçevesi çizilmiş ve Yeni Kurumsal İktisadın ortaya çıkışı ile gündeme gelen eski ve yeni sıfatlarının bu ekollerin metodolojik temelleri, varsayımları, inceleme alanları ve öncüleri bağlamında ne tür sonuçlar doğurduğu analiz edilmiştir.

1. KURUMSAL İKTİSADIN TARİHSEL SÜRECİ

İktisadın bir toplum bilim olarak varlığının gayesi, bireylerin bir araya gelerek ortak erekler etrafında örmüş oldukları dokunun canlı bir şekilde muhafazasını ve ileriye doğru sürekli olarak gelişimini sağlamaktır. Bireyler, yaşamak ve ortak amaçlarını hayata geçirilebilmek için bir araya gelmek ve bir toplum kurarak, örgütlenmek durumundadır. Kuşkusuz bir araya gelme hâli, sadece fiziki olarak aynı noktada olmayı ifade etmemektedir; aynı zamanda bunun bir sonucu olarak, amaçlar birlikteliğinin gerektirdiği araçların, süreçlerin ve kuralların tanımlanmış olmasını ve nihayet kurumların hayata geçirilmesini de içermektedir (Yılmaz Genç ve Ekiz, 2017).

İktisat bir toplum bilimdir, bireylerin birlikteliğinin sonucu olan toplumları, onların ihtiyaçlarının nasıl karşılanması gerektiğini ve bu noktadaki birçok farklı kararın nasıl alınması gerektiğini de inceleyen bir disiplindir. Yani iktisat hep ileriye doğru ve evrimsel bir bakış ile öncelikli olarak hep bir noktaya odaklanmıştır: Kalkınma, gelişme, büyüme sorunsalı ile kaynakların etkin kullanımı ve tam istihdam sorunları.

Ancak bu noktadaki teorik yaklaşım ve tartışmalar uzunca bir süre klasik teorilerle bezenmiş olan kalkınma ve büyüme penceresinden yapılagelmiştir. Oysa bölgesel olarak farklılaşan kaynak dağılımı, ülkeden ülkeye kültürel, sosyal ve politik kurumların birbirlerine benzemezliliği hâli ve iktisadi yapıların farklılığı gibi birçok etken, gelişmişlik analizlerinde tek faktörlü ayrımların sağlıklı olamayacağını göstermiştir (Adelman, 1961).

İşte bu noktada ana iktisat akımlarının kurum ve sosyo-kültürel yapı gibi çeşitli faktörleri analiz dışında tutma tercihlerine bir tepki olarak 20. yy.'ın ilk çeyreğinde Kurumsal İktisadi Doktrinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doktrin, ekonomi biliminin klasik çalışma alanındaki süreçlerin doğal bir şekilde kurumsal olduğu kabulünü yapmaktadır. Dolayısıyla kurumsal iktisat için ekonomi kurumsallaşmış bir süreçtir. Bu noktadan hareketle iktisat içerisinde “kurumların rolü” biçimindeki yaklaşımlar, kurumsal iktisat açısından kabul edilebilir değildir, zira iktisadın bizatihi kendisi kurumsal bir süreç olarak kabul edilmiştir (Özveren, 2007).

Kurumsal İktisat, öncülüğünü Veblen, Commons, Mitchell ve Ayres gibi düşünürlerin yapmış olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri orijinli olup, aynı isimli düşünce akımını ihtiva etmektedir. Kurumsal İktisat; Amerikan Kurumsal İktisadi, Asıl-Orijinal Kurumsal İktisat ya da Orijinal Kurumsal İktisat olarak da anılmaktadır (Rutherford, 2001). Bu iktisadi düşünce okulu, bir yandan inceleme evrenine bireyden ziyade kurumları alırken öte yandan da iktisat bilimine çok yönlü bir perspektiften bakmaktadır. Marshall tarafından sıklıkla kullanılan yerleşik iktisat olgusuna doğal bir tepki olarak gelişen Kurumsal İktisat akımı, esas olarak yükseliş dönemi içindeki gelişmeleri ve süreçleri kurumsallaştırma gayreti içerisinde olmuştur. Bu kapsamda, öncü kurumsal iktisatçılar, kapitalizmin yapısal dönüşümünü, şirketlerin tekeli eğilimlerini, işçi-işveren ilişkilerini ve sendika faaliyetlerini, kamu sektörünün iktisadi hayatla ilgili rollerini ve iktisadi denge gibi konuları kurumsal süreçler olarak kavramsallaştırma amacını gütmüşlerdir (Ata, 2009; Özveren, 2007; Yılmaz Genç ve Ekiz, 2017).

Kurumsal iktisat, yerleşik iktisat ile Marksist akımın yaklaşımlarına farklı seçenekler üretmeye odaklanmış olup, bireysel aksiyonları değil, toplumsal eylemleri öncelemeyi benimseyerek, evrimci bakış ve yaklaşım ile ampirik çalışmalara ağırlık veren bir yöntemsel tercihte bulunmuştur (Ata, 2009: 11).

Kurumsal İktisat ile yerleşik iktisat çelişkisinin en yoğun hissedildiği alan ise belirsizlikler ve tam bilgi tartışmalarıdır. Kurumsal İktisat akımı, bireylerin belirsizlikler durumunda ve gözlemlenemez olaylar karşısında sınırlı zihinsel kapasiteyle sınırlı bilgiye sahip olduğunu iddia ederken, Ortodoks yaklaşım ise bireylere yönelik tam bilgi varsayımını yapmaktadır (Kama, 2011). Bu, iki akım itibarıyla, iktisadi olgulara bakış açısından son derece derin bir kopuş noktasını ihtiva eder.

Kurumsal İktisadın temel varsayımlarının ve yaklaşımlarının ilk nüvelerini esasen 19.yy.'ın son çeyreğine kadar götürmek mümkündür ki, burada karşımıza John Kells Ingram çıkacaktır. Ingram, ekonomi biliminin, diğer disiplinlerle daha yakın ilişkiler kurmasını, aşırı soyutlamayı bırakmasını ve iktisadi yaşamı, gelişmeleri ve süreçleri tarihsel bağlamı ile ele alması gerektiğini dile getirerek, başlangıç itibarıyla aslında bir kurumsal iktisat dili konuşmuştur (Ata, 2009: 14).

Kurumsal İktisat kavramı ise kapsamlı bir şekilde ilk kez *“The Institutional Approach to Economic Theory”* isimli makalede Walton Hamilton tarafından kullanılmıştır. Çalışmada iktisat teorisinin doğası ortaya konularak, kurumsal iktisadın özellikleri ve neo-klasik iktisat ile çelişkisi tartışılmıştır. Hamilton (1919)'a göre, konusu iktisat teorisi olan herhangi bir doktrinin odaklanması gereken beş husus vardır ve tek başına tüm bu alanları kapsayarak, testi geçebilen akım sadece Kurumsal İktisattır. Hamilton bu alanları şu şekilde toplulaştırmıştır:

- İktisat teorisi, ekonomi bilimlerini birleştirici olmalı,
- Modern kontrol/denetim sorunlarıyla ilgili ve uyumlu olmalı,
- Ana konusu kurumlar olmalı,
- Kabul edilebilir bir insan davranışı yaklaşımına dayanmalı ve
- Süreçlere odaklanmalıdır.

Hamilton, herhangi bir alandaki teorilerin ana kütesinin odaklandığı konuların, bizatihi o teorinin araştırma evrenine bir bütünlük kazandırması gerektiğini ifade eder ve bu noktadan hareketle, çağının iktisat anlayışını eleştirerek, birleştirici bir kuvvete ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Neo-klasik iktisat için ise bu bütünlüğü sağlayamadığı, sınırları genişleyen ve değişen alanların anlaşılabilmesi için farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulduğu eleştirilerini yapar. Ancak tüm bu açıları sorgularken, Kurumsal İktisadi düşünceyi ayrı bir yere konumlandırmış ve bu akımın bakış açısının tam da istenen şekilde olduğunu, parça parça bir takım unsurların bütün içinde oynadıkları rolleri gösterdiğini belirtmiştir (Hamilton, 1919). Yine Hamilton (1919)'a göre iktisat teorisi, modern kontrol sorunlarıyla ilgili-uyumlu olmalıdır. Esasen tam bu noktada Hamilton'un neo-klasik iktisada eleştirilerini görmek mümkündür. Kurumsal iktisadın, neo-klasik iktisatla kıyaslandığında daha büyük bir ilgiye mazhar olduğu, bunun da özellikle değişen problemlerin çözülebilmesi ve yine değişen koşullara uyum sağlama dereceleri açısından iki yaklaşım arasındaki farklılıklardan kaynaklandığı

görülmektedir. Değişmez düzen ve doğa, karışmama siyaseti, kendiliğinden denge vb. kavramlar eleştiriye açık alanlardır. Döneminde yaşanan sorunlardaki değişimi ve kontrole yönelik artan talebi, kurumsal iktisatla ilgili olarak gören Hamilton, bu değişimin ve eğilimin geri planında, kurumlara yönelik algı değişikliği olduğunu, kurumların engelleyici doğal fenomenler olmadığını, aksine sosyal düzenlemeleri ifade ettiğini vurgulamaktadır.

İktisat teorisi için doğru ve uygun konunun kurumlar olduğunu ifade eden Hamilton, iktisadi yaşamın kontrolü için belirli kurumların bilgisine sahip olunması gerektiğini belirtmiştir. Belli başlı ekonomik olguların kontrolü için onların bilgisine sahip olmak, dahası farklı olgular arasındaki ilişkilerin gücü ve düzeyi konusunda da gerekli ve yeterli bilgiye erişebilir olmak gerekmektedir. Yani olguların geçmişten günümüze tüm süreçleri konusunda bir farkındalık söz konusu olmalıdır. İnceleme konusu kurumlar olan iktisat ise doğal bir şekilde süreçlere odaklanacaktır. İktisat teorisi kurumları tedavi etme görevini ifa edebilmek için hem kurumların ne tür şeyler olduğunu ve hem de olmadığını bilmek durumundadır. Oysa neo-klasik iktisat ve değer teorisi, ele aldığı olguları değişmez ve doğal süreçler olarak görmekte, sürekli olarak nicel farklara ve değişimlere odaklanmaktadır. Ancak Hamilton, iktisat teorisinin bu şekilde ele alınamayacağını rekabet, mülkiyet, fiyat ve ücret sistemleri gibi kurumların değişmezliğinin mümkün olmadığını, bunların hem kendi aralarında hem de kendi içlerinde sürekli bir şekilde değişime uğradığını iddia etmiştir. Hamilton’a göre tüm kurumlar, kontroller ve süreçler, insan davranışlarına dönüştürülebilir niteliktedir. Bir kontrolün uygulanması, birey aktivitesi içerir ve diğerlerinin değişen aktivitelerine damga vurur. Yine kurumlar, farklı grupların ve kişilerin geleneksel davranış biçimlerinin katılmış ve şekle bürünmüş formasyonlarıdır. Ortaya çıkan süreçler ise insan eylemlerindeki değişiklikleri ifade etmektedir. Sonuç olarak, iktisat teorisinin makul bir insan davranışları teorisine doğru ilerlemesi gerekir (Hamilton, 1919).

Kurumsal ekonominin bu pür formu son yıllarda “Yeni Kurumsal İktisat” adı altında tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu yeni akım ağırlıklı bir şekilde Ronald Coase, Oliver Williamson ve Douglass North’un işlem maliyeti yaklaşımından kaynaklanan çalışma geleneğine atıfta bulunmaktadır. “Yeni” etiketi ise toplumdaki sosyal düzenin/sözleşmelerin evriminden, oyun teorisi yaklaşımlarına ve bazen de Avusturya Okulunun temsilcilerinden Carl Menger ve

Frederick von Hayek tarafından geliştirilen kurum kavramı ve kurumsal değişim yaklaşımlarını kapsayacak şekilde genişlemiştir (Rutherford, 2001).

Kurumsal iktisat akımının tarihsel süreci, yeni yaklaşımların asıl kurumsal iktisadın doğal bir devamı ve düşünsel mirasçısı olmadığı şerhi de düşülerek, Amerikan kurumsalcılığının oluşumu ve iki savaş dönemi arasında yükselişi ile yani asıl kurumsal iktisat geleneğinin temellerinin atıldığı faunanın bir tasviriyle başlatılacaktır. Daha sonra 1945 sonrası dönem yani düşüşün başladığı süreç anlatılacaktır. Ardından asıl ve yeni kurumsal iktisat yaklaşımları, varsayımları ve öncüleri itibarıyla incelenecektir.

1.1. Amerikan Kurumsalcılığının Ortaya Çıkışı ve Yükselişi

Geleneksel görüşe göre kurumsalcılık akımının kurucuları Thorstein Veblen, Wesley Mitchell ve John R. Commons kabul edilmekle birlikte, bu akımın entelektüel açıdan ilham kaynağı olarak Veblen bir adım öne çıkmaktadır. Wesley Mitchell, Walton Hamilton, Walter Stewart ve John M. Clark bir akım olarak, kurumsalcılığın erken dönem gelişim sürecine derin bir şekilde dâhil olmuştur. Commons ise 1924'ten sonra bu resme girecektir (Rutherford, 2001).

Akımın kurucu babası Veblen'dir, zira onun kendisinden sonra dâhi Kurumsal İktisadın yekpare şekilde durmasını sağlayan, kuramsal tutarlılığı ve eleştirel kuramsal yaklaşım örgüsünü sağladığı bir yerçekimi etkisi vardır. Bu etki, Kurumsal okul için öylesine güçlü bir ana çekirdek oluşturmuştur ki, (Özveren, 2007: 25) kolaylıkla başka alanlara meyledebilecek takipçileri bunun etkisi altında kalarak, özden bir kopuş yaşamamıştır. Bu özün ne olduğu sorusunun cevabı ise ekonominin kurumsallaşmış bir süreç olarak ele alınmasıdır.

Erken dönem kurumsal akımın doğasını anlayabilmek için öncelikle Veblen'in etkisini özümsemek gerekmektedir. Veblen, felsefe gücünü kullanarak, eleştiri odağına soktuğu yerleşik iktisadın düşünsel temellerini hedef alarak, onun görünmez el ve doğal düzen gibi varsayımlarını çürütmeye çalışmıştır. Klasiklerin, bireyi hedonist bir kalıba sokmalarını ve bu bağlamda hazcı akılcılık yaklaşımlarını eleştirmiştir. Bu yaklaşımın ise ekonomi bilimini durağanlaştırdığını ve işlevsizleştirdiğini belirtmektedir. Birey, toplum örgüsünden ayrılmaz, ayrılırsa etkisizleşir ve iktisadi süreçlerden yalıtılmış bir görünüme bürünür. Veblen, bu tür bir yaklaşımı reddeder ve bireyi toplumsal bağlamıyla inceleyerek, onların tercih

ve kararlarının belirleyiciliğine vurgu yapar (Şenalp, 2007: 54).

Bu noktada Kurumsal İktisadın felsefi geri planına yönelik bir açıklama yapmak yerinde olacaktır. Kurumsal ekol, pragmatizme dayanan deneyci bir felsefe anlayışını bünyesinde taşımaktadır. Burada metafizik reddedilmekte, doğal düzen gibi kavramlar dışlanmaktadır. Gerçek olgusu, pratikte sağladığı faydası nazarında dikkate alınmakta, bilgi de olguların gözlemlenmesi ve analizi ile sağlanmaktadır. Pragmatist yaklaşımda, ekonomiye ilişkin teoriler soyut ve gerçek dışı olmamalıdır. Akılcılık yaklaşımının özne ve nesneye bakışı burada farklılaşmakta ve ilişkileri kurum olgusu üzerinden okunmaktadır (Ata, 2009: 13). Şöyle ki, Özne ile nesne arasındaki ilişkide vurgu; yerleşik iktisatta özneye yani bireye doğru iken, kurumsal iktisatta nesneler yani kurumlar üzerindedir. Yani bir tarafta rasyonalizm diğer tarafta pragmatizm; bir tarafta yerleşik iktisat, diğer tarafta kurumsal iktisat; bir tarafta birey, diğer tarafta kurumlar vardır.

Veblen'in çizdiği genel çerçeve, yeni teknolojilerin yol açtığı kurumsal değişimin birikimli ve belirli bir yörüngeye bağlı doğasını vurgulayan özelliكتedir. Diğer kurumsalcılarda olduğu gibi, Veblen için de, kurumlar sadece bireysel eylemler üzerindeki kısıtlamalar olmaktan ziyade, genel kabul görmüş düşünce ve davranış biçimleri olarak somutlaşmıştır. Böylece kurumlar istekleri bağlamında yetişen bireylerin tercihlerini ve değerlerini de biçimlendirici bir rol oynamaktadır (Rutherford, 2001).

Veblen dışında, J.M. Clark, J. R. Commons ve R. L. Hale'in de dâhil olduğu birçok kurumsalcı öncünün özellikle ekonomi ile hukuk konularına artan bir ilgisi vardı. Bu noktada Commons'ın da bir kurumsalcı olarak tanımlanması, Kapitalizmin Yasal Temelleri başlıklı çalışmasına dayanmaktadır. Commons'ın yaklaşımı, onun bölüşüme ilişkin kavganın yaygınlığı, ihtilafların çözümüne odaklı olan parlamento ve mahkemeler ile süregelen tüm bu ihtilaf çözüm süreçlerinin ana çıktısı olan hukukun evrimi fikirlerinin üzerine kuruludur. Mikro düzeyde, "işlem" kavramını temel analiz birimi olarak geliştiren Commons'a göre işlemlere ilişkin koşullar da yasal haklar, görevler, özgürlükler ve riskler ile pazarlık gücü gibi çalışma kurallarının yapısı tarafından belirlenmektedir. Hukuk ve ekonomi alanlarındaki bu kurumsalcı ilgi, mülkiyet haklarının evrimi, işlemlerin hukuki boyutları, kamu hizmetlerinin değerine yönelik incelemeler, maddi olmayan-manevi değerler-iyi niyet, iş hukuku, toplu sözleşmeler, sağlık ve güvenlik alanlarındaki düzenlemeler

ile tüketicilerin korunması gibi birçok farklı konuyu içeren bir boyuta sahipti (Rutherford, 2001). İlginçtir ki, neredeyse bir asır sonra yeni kurumsal akımın öncülüğünde, kurumsal yapının parametreleri de benzer unsurlar ele alınarak, ancak çok daha güçlü bir teorik çerçeveye dayanarak, incelenmeye çalışılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen, manevi değerler ve iyi niyet konuları dışında, hukuk ve ekonomi konusundaki bu vurguların pek azı doğrudan Veblen'den beslenmiştir. Burada ana kaynak, R. T. Ely ve H. C. Adams'ın konuyla ilgili çalışmalarıdır. Hukuk ve ekonomi üzerine yapılan bu çalışmalar ise 19. yüzyılda yerleşik iktisadın soyutlamacı yaklaşımlarına bir tepki olarak doğmuş olan Alman Tarihçi Okulunun etkisinde kalmıştır. Aslında bu Okul, 1880-1890 döneminde Amerikan ekonomisinde son derece güçlüdür ve bu etki esasen kurumsalcılığı besleme yönünde cereyan etmiştir (Şenalp, 2007; Rutherford, 2001). Okulun öne çıkan en önemli özelliği etik bir yaklaşımının olmasıdır. Alman Tarihçi Okulu, bireyi ve davranışlarını salt kişisel çıkarların yönlendirmediğini, etik kurallar, hukuk-yasalar ve maddi olmayan unsurların da davranışlar ve kararlar üzerinde rol oynadığını iddia etmektedir (Kabaş, 2017). Klasik ekolün soyutlamacı yöntemlerine karşı çıkarak, somut gerçekler ile tarihsel süreçlerin önemine vurgu yapan ve bu yönüyle de kurumsal iktisadın metodolojik temellerine katkı sağlayan Alman Tarihçi Okulu (Şenalp, 2007), Wilhelm Roscher tarafından kurulmuş ve daha sonra Gustav von Schmoller'in öncülüğünde devam etmiştir. 19. yüzyılın ortalarında klasik ekonomik düşünceye karşı bir tepki olarak ortaya çıkan bu Okul, ekonomik kalkınmanın dinamiklerine, soyut iktisadi teorilerle ilgili deneysel verileri kullanma ihtiyacına ve insan kurumlarına özel dikkat göstermenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Gerçekleri, olay ve olguları toplama ve onları ayrı ayrı, izole edilmiş değil, objektif verilere ve tarihsel önemine göre inceleme yöntemi ise Kurumsal İktisadi derinden etkilemiştir (Medema, Mercuro ve Samuels, 1999: 421).

Kurumsal iktisadın tarihsel kökenlerinin özellikle maddi olmayan boyutunun birikimli sürecinin çok farklı ekollerin etkisinde kaldığı ve şekillendiği görülmektedir. Özellikle kapitalizm ve klasik iktisat eleştirisinin kökenlerinin Amerikan ekonomisinin kurucularından ve erken dönem kurumsalcı düşünürlerden olan R. T. Ely gibi iktisatçılara ve Alman Tarihçi Okuluna kadar uzandığı ifade edilebilir. Klasiklerin sosyal ve iktisadi olgulara ilişkin “doğal” vurgularının dogmatizme, özel mülkiyet fetişine ve etik değerleri olmayan bir

bireycilik anlayışına yol açarak, toplumsal adaletsizliği artırdığı düşüncesinin de asıl kurumsal iktisada uzak olmadığı söylenebilir.

Kurumsal ekonomi eğilimlerini güçlendiren bir diğer husus, bu akımın ampirik-deneysel bilim fikriyatını da temsil ettiği iddiasıdır. Burada özellikle Wesley Mitchell'in "para ekonomisi" kurumlarının önemi ile ilgili fikirleri ve Chicago'da bir öğrenci olarak içselleştirdiği nicel ve istatistiksel yaklaşımlarla yakından ilişkili fiyat sistemi üzerine yaptığı incelemeler kayda değerdir. Kariyerinin ilk zamanlarında Mitchell, "para ekonomisi" kurumlarının evrimi ve işleyişine yönelik ampirik incelemelere başlamıştı. Konjonktür dalgalanmaları kavramına odaklanan Mitchell, bu olgunun gelişmiş bir para ekonomisi kurumlarının yarattığı davranış kalıplarından ortaya çıktığını ifade etmiştir. Teknolojinin değişim hızının ve çevrimsel dalgalanmaların arttığı bir ekonomide ise sınırlı da olsa planlamayı bir çözüm olarak görmüştür. Mitchell'in nicel çalışmaları ve bu kapsamda sayısal iktisada verdiği önem de, kurumsal iktisadın politika geliştirme yeteneğinin gelişmesini sağlamıştır (Rutherford, 2001; Yılmaz, 2007: 103).

Amerikan kurumsalcılığının ortaya çıkış dönemi ve sürecine bakıldığında kurumsalcılığın Ortodoks iktisada kıyasla daha bilimsel bir temele dayandığı, nicel ve ampirik analiz özelliklerini barındırdığı ve diğer bilim dallarındaki yeni araştırmalarla daha uyumlu bir yapıya sahip olduğu tespiti yapılabilir. Dönemin kurumsalcı bakış açısında ampirik kanıtlar, bir yandan nicel ve istatistiksel yöntemlere dayanırken, öte taraftan da vaka çalışmaları, belgesel kanıtlar ve mahkeme kararları ile yargıç görüşlerini içermektedir (Rutherford, 2001). Bu yönüyle kurumsalcı analiz, çok boyutlu ve multidisipliner yapısıyla döneminin egemen iktisat paradigmasına nazaran, daha kapsayıcı, sorun çözme odaklı ve daha rahat uyarlanabilir bir özellik taşımaktaydı. Clark (1927) da benzer bir şekilde, ekonominin daha yoğun olarak olgulara odaklanması gerektiğini, bu bağlamda daha fazla veriyle, nicel analizlere dayalı tümevarımcı metotlar benimsemesini önermiştir. Ayrıca, analiz sonuçlarının doğrulanması noktasında özellikle psikoloji, antropoloji, hukuk ve tarih disiplinleri ile temas noktaları oluşturulması gerektiğini de ifade etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda kurumsalcı yaklaşım, modern ve bilimsel olduğu iddia edilen ekonomi bilimine yönelik yeni bir eğilimin başlangıcını müjdelemekteydi. Mevcut kurumsal yapının ciddi bir şekilde incelemesine odaklanarak, pozitif bilimlerin deneysel yöntemleriyle uyumlu, sosyal psikoloji, felsefe ve hukuktaki son çalışmalara önceleyen bir özellik taşımaktaydılar. Aynı zamanda, bu akım ve öncülerinin gündeminde, ekonomik ve sosyal reformun önemli ve acil sorunları da önemli yer tutmaktaydı (Rutherford, 2001).

Tüm bu yönleriyle Kurumsal İktisat, çok sayıda genç ekonomistin ilgisini çekerek, iki savaş dönemi arasında Amerikan ekonomisinin önemli bir parçası haline geldi (Rutherford, 2001).

Kurumsalcı hareketin kendini tanımlama süreci 1918 yılı itibariyle başlamış olup, bu zamanlamanın da esas itibariyle Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasıyla yakından bir ilgisi bulunmaktadır. Zira savaş, gelişmiş ekonomik veriler ile politik analizlere önem verilmesi ve hükümetlerin-kamu kesiminin ekonomideki olası rolünün önemi noktasında büyük bir etki yaratmıştır. Yani kurumsal ekonominin gelişebileceği bir ortama zemin hazırlamıştır. Bu yeniden yapılanma dönemi, ekonomi ile ilgili araştırmalar, eğitim stratejileri ve politikalar geliştirilmesi noktasında da önemli fırsatlar sunmuştur. Hamilton, Stewart ve Harold Moulton ile Mitchell öncülüğünde çeşitli konferanslar, eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütülmüştür. National Bureau of Economic Research (NBER), Brookings Institute of Economics, New School for Social Research ve Robert Brookings Graduate School gibi merkezlerin kuruluşu da bu öncülerin girişimleriyle gerçekleşmiştir. Kurumsal akımın bu dönemdeki önemli merkezleri ise Columbia ve Wisconsin olmuştur. Wesley Mitchell, J .M. Clark, F.C. Mills, Rexford Tugwell ile işletme alanında James Bonbright, sosyolojide William Ogburn, felsefede John Dewey ve A. A. Berle, Robert Hale ve Karl Llewellyn ve hukuk alanında da Gardiner, Columbia ekibindeki; John Commons, Edwin Witte, Selig Perlman ve Martin Glaeser de Wisconsin'deki kurumsalcı ekibin başını çekmekteydi. Bu iki üniversite, Amerika'da savaş arası dönemde iktisat doktoralarının üretiminde ilk dört sırada yer almaktaydı. Bu yönüyle kurumsalcı akımın bilimsel açıdan oldukça üretken bir dönem yaşadığını ifade edebiliriz. Bunların dışında Teksas'ta (Clarence Ayres) ve diğer birçok okul ve kolejde de kurumsalcı bilim insanlarının oluşturduğu gruplar bulunuyordu (Rutherford, 2001).

Yükseliş döneminde Kurumsalcı hareket, ekonomi bilimine çok sayıda değerli katkı sağlamıştır. İlk olarak ekonomide ölçüm meselesinin ciddiyetle ele alınmasına etkileri olmuş, NBER vasıtasıyla iş çevreleri, işgücü ve fiyat hareketlerine yönelik bir çok ampirik çalışma ile Simon Kuznets'in çalışmalarıyla milli gelir muhasebesinin geliştirilmesine katkı sağlamışlardır. Aynı zamanda devlet kurumlarının istatistiksel çalışmalarının geliştirilmesine yönelik çabalara da Kurumsalcılar önemli düzeyde katkı sağlamıştır. Aslında bugün de incelemeye değer görülen ve büyümenin dolaylı belirleyicileri olarak tanımlanan birçok faktörün ekonomi bilimi açısından değerlendirilmesine ve analizine Kurumsalcı bakış katkı sağlamıştır diyebiliriz. Psikoloji ve ekonomi, konjonktür dalgalanmaları, mülkiyet ve şirket kontrolleri, fiyatlama davranışları, tekeli ve rekabetçi piyasalar, sendikal faaliyetler ve işgücü piyasaları, piyasa aksaklıkları-başarısızlığı, kamu hizmetleri, regülasyon ile hukuk-ekonomi ilişkileri gibi oldukça kritik bir çok konu üzerine yapılan inceleme ve analizler esasen kurumsalcı okulun katkılarıyla şekillenmiştir.

J. M. Clark'ın (1918) psikoloji ve ekonomi alanındaki denemelerinden olan "Ekonomi ve Modern Psikoloji" çalışması da özellikle karar verme maliyetleri ve sınırlı rasyonellik gibi daha modern çalışmaları açıkça öngörmüş olması nedeniyle dikkate değerdir. Clark'ın katkıları bunlarla sınırlı değildir. Firma davranışlarından hareketle bazı koşulların gerçekleştiği durumlarda rekabetin olası olumsuz etkilerini de teorik analizlere tabi tutmuştur. Esasen rekabetin yıkıcı etkilerinin ve olumsuz sonuçlarının olacağı fikri kurumsalcılar arasında yaygın ve ortak bir olgudur.

Bu açıklamalar ışığında; Amerikan Kurumsalcılığının yükseliş döneminin temel parametreleri ve özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- Günümüzde popüler olan birçok iktisadi olguyla ilgili analizlerin ilk nüvesini oluşturmuş olmaları,
- Araştırma ve eğitim konularına büyük önem vermeleri,
- Yoğun bir nicel analiz ve veri toplama/istatistik üretme yaklaşımlarının bulunması,
- Ampirik analizleri öncelemeleri,

- Bu akımın öncülerinin ve mensuplarının sosyal güvenlik, işçi hakları, planlama, tarımsal destekleme, sağlık sigortası, kamu kesimi, regülasyon, hukuk ve psikoloji gibi alanlara ilgilerinin olması²,
- Birçok kurumsalcının devlet organlarıyla yakın ilişkili olması ve üst düzey kademelerde bizzat görev almış olmaları.

1.2. Amerikan Kurumsalcılığının Düşüşü

Kurumsalcılık iki savaş arası dönemde, Amerikan ekonomisinde önemli bir konuma ulaşmış olmakla birlikte, savaş sonrası dönem itibarıyla hem pozisyon hem de prestij olarak gerileme sürecine girmiştir. Gerileme sürecini ortaya çıkartan farklı birçok etken vardır. Öncelikle modern psikolojide yaşanan değişim süreci kurumsalcılığın birey davranışlarına ilişkin kabullerinin temellerini derinden sarsmıştır. İçgüdüsel psikoloji ve pragmatik felsefe yaklaşımlarının mevzi kaybetmesi, yerine davranışçılık ve pozitivizmin ikame edilmeye başlanması kurumsalcılığın gerileyişinde önemli bir dönüm noktası olmuş, bilimsel ve varsayımsal temelleri de saldırıya açık hale gelmiştir (Hodgson, 1998; Rutherford, 2001; Koopmans, 1947).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, Neo-Klasik teorinin matematiksel gelişiminin ilerlemesi ve iktisadi modellerin giderek daha teorik hale gelmesi, kurumsal olguların daha az geçerli olmasına ve daha az dikkat çekmesine yol açmıştır (Richter, 2005:163).

Kurumsalcıların, Veblen ve Commons'ın ulaştığı aşamanın çok gerisinde kalarak, sosyal normlar, teknolojik değişim, yasama ve yargı kararları, düzenlemeler ve farklı işletme teşebbüsü formlarına (mülkiyet ve kontrol meseleleri dışında) yönelik kendi teorilerini geliştiremedikleri ifade edilmektedir. Süreç içerisindeki bu gelişme eksikliğinin nedenleri, sadece psikolojik temellerin eksikliğiyle değil, aynı zamanda kurumsalcıların iki savaş dönemi arasında ağırlıklı olarak konjonktürel dalgalanmalar ve kamu hizmetleri düzenlemeleri gibi acil ve zorlayıcı politik problemlerin çözümü üzerine odaklanmalarıyla da yakından ilgiliydi. Ayrıca 1920'lerin sonlarından itibaren sosyoloji disiplininin ekonomiden kopması ve sosyal normlar ile kurum sorunsalı konularının da bu kapsamda sosyoloji bilimi

² Bu başlıklar, Kurumsal İktisadın, yerleşik iktisat eleştirisi boyutunun şekillendiği alanları ifade etmektedir.

içerisinde ayrı bölümlerde incelenmeye başlaması da gerileme sürecini besleyen unsurlar arasında gösterilmektedir (Rutherford, 2001).

1930’lu yıllarla birlikte ana akım ekonomi içerisinde teori ve yöntemler itibarıyla birçok yeni gelişme ortaya çıkmıştır. Konjonktürel dalgalanmalarla mücadele noktasında planlama odaklı kurumsalcı fikirler ve politikalar, dar gelirlileri koruma sistemi olarak adlandırabileceğimiz New Deal Planının iyi sonuçlar vermemesinin de etkisiyle, yerini Keynesyen fikirlere bırakmıştır. Ayrıca yine ana akım ekonomi yaklaşımında ekonometrinin yükselişi, iktisat bilimine ampirik bir bileşen kazandırmıştır. Bu noktada kurumsalcıların deneyselci yaklaşımlarının daha fazla bilimsel olarak ayakta durması da zorlaşmaya başlayacaktır (Rutherford, 2001). Koopmans, Measurement without Theory (Teorisiz Ölçüm)’de kurumsalcıları teorik zeminin kurulmaması bağlamında eleştirmiş, teorilerin-kuramların ekonomik değişkenlerin oluşumunu niceliksel olarak anlamada vazgeçilmez bir unsur olduğunu belirtmiştir (Koopmans, 1947: 166).

Neo-Klasik teorinin özellikle 1930’lardan itibaren, aksak ve tekelci rekabet kuramları ile piyasa başarısızlıkları ve dışsallıklar gibi kurumsalcı ekolün gündeminde olan bir takım konuları da kapsayacak şekilde dönüşüm geçirmeye başlaması ve bu yönde bir dil geliştirmiş olması da kurumsal iktisadın gerileme dönemini simgeleyen gelişmeler arasında gösterilmektedir. Ayrıca kurumsal ekolün ve bunların öncülüğünde gerçekleşen kurumsal reformun gerekçesini oluşturan sosyal güvenlik ve işçi hakları gibi bazı konularda kaydedilen olumlu gelişme ve iyileşme süreçleri, kurumsalcıların gündemlerinde önemli bir yer kaplayan bu konuların artık gözden düşmesine neden olmuştur. Böylece ana akım ekonomik yaklaşımlar, model analizine uygun bir şekilde kurumsalcılığın bu yönlerini devralırken, diğer yönler ise endüstri ilişkileri-organizasyonları, çalışma ekonomisi gibi uygulamalı bilimler alanlarına doğru absorbe edilmiştir (Rutherford, 2001).

Kurumsal İktisadın gerileme sürecinin doğasını daha iyi anlayabilmek için konuyu Copeland (1951)’in Institutional Economics and Model Analysis (Kurumsal İktisat ve Model Analizi) başlıklı çalışmasının kurumsalcıların kuramlaştırma yaklaşımları ile model analizi yaklaşımının çatışmasını ve etkileşimini ortaya koymuş olduğu çalışmasıyla noktalayalım.

Copeland (1951)'e göre 1920'li yıllarda, ki bu yıllar kurumsal iktisadın yükseliş dönemine denk düşmektedir, “model analizi” kavramından çok fazla bahsedilmemektedir. Ancak ekonomide matematiksel düşünce tarzının savunucularının, ekonomi teorisi-ekonomik analiz gibi isimlendirmeleri, kurumsalcıların ise kendi kuramlaştırma yöntemlerinden ayırt edebilmek adına “sistem teorisi” şeklinde üstü örtülü bir model analizi tanımlaması söz konusuydu. 1920'lerdeki çatışma, 1930'lu yılları takip eden süreçte azalmaya başlamıştır. Bu yıllar birçok iktisatçının matematiksel yöntemleri ve notasyonları kullanmaya başladığı dönemi işaret etmekte olup, bu dönemde geliştirilen modeller daha gerçekçi hale gelmeye başlamıştır. Böylece, kurulan iktisadi modellerin tutarlı ve gerçekçi bir özellik kazanması, model analistleri ile kurumsalcılar arasındaki teorik farklılıkların da azalmasını sağlamıştır.

Copeland bu tespitleri yapmakla birlikte, model analizini, niceliksel boyutla sınırlı kalmasıyla ve gerçek hayatın aşırı ölçülerde basitleştirilmesi yaklaşımını benimsemesiyle eleştirmektedir. Bu noktada kurumsalcılık ise gerçekliğin karmaşıklığını ortaya koyarak, hem niceliksel hem de niteliksel realitenin önemini vurgulamaktadır (Copeland, 1951: 56-60).

Rutherford (2001)'e göre yukarıda belirtilen gerekçelerden ötürü Amerikan iktisadi yaklaşımlarının merkezinde yer alan kurumsalcı yaklaşım, süreç içerisinde marjinal bir noktaya itilmiştir. Fakat buna rağmen, Amerikan kurumsalcılığı ortadan kalkmamış ve fakat kesin bir şekilde değişime uğramıştır. Kurumsalcılar, 1959 senesinde daha sonraları Evrimci İktisat Derneğine dönüşecek olan Wardman Grubunu kurmuştur. Süreç, Kurumsalcıları, pozitivistlerden de uzaklaştırmıştır. Temsilcileri, kamu hizmetlerine yönelik düzenlemeler ve endüstriyel ilişkiler gibi uygulamalı alanlarda çalışmaya devam etmiş, ekonomide devlet müdahalesi ve planlama gibi konulardaki tartışmaları sürdürmüşlerdir. Clarence Ayres, Veblen'den devamla teknolojinin kurumsal değişimin itici gücü olduğu kabulüyle bu alandaki çalışmalara katkıda bulunurken, J. K. Galbraith ise önemli kesimlere ulaşan çalışmalarıyla Veblenci analizler üretmeye devam etmiştir.

2. ORIJİNAL-ASIL KURUMSAL İKTİSAT

Kurumsal İktisadın tarihsel sürecine müteakip olarak, Orijinal-Asıl Kurumsal İktisada yönelik metodolojik ve varsayımsal bağlamda bir inceleme yaparsak; öncelikle şunu ifade etmeliyiz ki, Orijinal-Asıl Kurumsal İktisat ile Yeni Kurumsal

İktisat yaklaşımları, birbirlerini kronolojik olarak takip eden, birinin kuruyup diğerinin filizlendiği bir zaman doğrusunda akan süreçlerin öznelere değildir. Esasen Orijinal-Asıl Kurumsal İktisat günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Bu şerhi düştükten sonra, Orijinal-Asıl Kurumsal İktisadın gelişmesinde etkili olan isimleri 19. ve 20. yy. ile günümüz itibarıyla aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz (Kazgan, 2000: 184-192; Şenalp, 2007: 45-59; Küçükcalay, 2015):

- 19. ve 20. yy'da; Veblen, W. Hamilton, Commons, Ayres, Mitchell, J.M. Clark, Galbraith, Myrdal, S. Kuznets, Perroux, E. Witte, M. Copeland ve G. Stocking.
- Günümüzde; Heilbroner, R. Frank, J. Adams, W.J. Samuels, M.R. Tool, R. Tilman, G. Hodgson ve A. Mayhew.
- Kurumsal İktisat yaklaşımına etki eden, ekol dışındaki akımlar ve isimler; Amerikan Pragmatik Felsefe Geleneği (C. Pierce, W. James ve J. Dewey), Alman Tarihsel Okulu (W. Roscher ve Gustav von Schmoller), Fransız Düzenleme Okulu (Robert Boyer ve Michel Aglietta), Avusturya İktisat Okulu (Menger, Bawerk ve Wieser).

2.1. Temel Özellikleri, Yöntemleri ve Varsayımları

Hem başlı başına ekonomi bilimini ele alma ve geliştirme vizyonu olan hem de bir yerleşik iktisat eleştirisi olarak ortaya çıkmış olan Kurumsal İktisat, soyut, gerçek yaşamdan uzak ve adeta metafizik metaforuyla hareket eden bir iktisat anlayışını reddetmiştir.

Kurumsal İktisadın inceleme evreninde insan vardır ve temsilcileri somut gerçeklere odaklı, toplumun işleyiş dinamiklerindeki dengesizlikleri incelemeyi önceleyen bir yaklaşım benimsemişlerdir. Doğal düzen fikriyatına karşı oldukları için de, devlet müdahalesi ve planlama stratejileri geliştirmişlerdir (Şenalp, 2007: 50).

Ekonomiye olabildiğince holistik (bütüncül) şekilde bakıyorlardı. Küçük parçalardan hareketle yapılacak bir analize karşı olup, iktisadi yapının bir bütün olarak ele alınarak, analiz edilmesini savunuyorlardı. İşte bu sebeptendir ki, Orijinal Kurumsal İktisat yaklaşımında, metodolojik bireysellik reddedilmiş, faydacı bir anlayışla motive edilmiş birey davranışlarının ekonomik faaliyetleri şekillendirdiği

iddiası eleştirilmiştir. Yerine kollektif davranış olgusu konulmuştur. Bu yaklaşıma göre, bireyin davranışları mensubu olduğu toplum, coğrafya, kurumlar ve kültürden ayrı düşünülemez. Bu unsurların tanımlanması ve incelenmesi ise tek tek bireylerin davranış kalıplarından hareketle yapılamaz (Küçükkalay, 2015: 301).

Kurumsal İktisadın felsefi kaynağı pragmatizmdir. Bu kapsamda denemeyi esasa oturtup, gelenek eleştirisi yaparak, reform ve değişimi desteklemektedir. Bu anlayışları, analizlerinde sistemli teoriler kuramamalarına, bunun yerine gelenekleri, kurum ve davranış kalıplarını incelemelerine neden olmuştur (Kazgan, 2000: 187-188). Geleneklere ve kurumlara yönelik eleştirileri ile mutlak kanunların reddi yaklaşımları da esasen Kurumsal İktisadın teorik noktada zayıf kalmış olmasının gerekçelerini içinde barındırmaktadır.

Kurumsal İktisat bir takım önermeleri ile yerleşik iktisada alternatifler geliştirmiştir (Şenalp, 2007: 50-51):

- İktisadi davranışlar-kurumsal çevre ilişkisi (karşılıklı),
- İktisadi yapının özneleri ile kurumsal çevre ilişkisindeki evrimsellik halinin, ekonomik analizlerde de evrimsel yaklaşımları zorunlu kılması,
- Evrimsel süreçlerin, teknolojinin ve finans kapital kurumlarının baskıladığı ve ortaya çıkardığı somut durumların rolü üzerinde şekillenmesi,
- Toplumsal uyum yerine çatışma olgusunun benimsenmesi,
- Bu çatışma halinin, iktisadi çelişkilerin kurumsal düzenleme vasıtalarıyla hayata geçirilecek denetim ortamıyla giderilebileceği düşüncesi.

Kurumsal İktisadın temel özelliklerini ise aşağıdaki gibi toplulaştırmamız mümkündür (Oser ve Blanchfield, 1975: Savaş, 1997: 646-648; Küçükkalay, 2015: 301-304; Yılmaz Genç ve Ekiz, 2017: 166-167):

- Bütüncüllük İlkesi: Ekonomi bir bütündür ve her bir parçası da bu bütünden ayrı düşünülemez. Ekonomik faaliyet kavramı tek başına dar bir kavramdır, her bir iktisadi faaliyetin gerisinde farklı disiplinlerin inceleme alanına giren birçok olgu vardır. İktisat bir toplum bilim olarak, politika, tarih, din ve kültür boyutları olan geniş bir alanda değerlendirilmelidir. Kurumsal İktisatçılar bu nedenlerle ağırlıklı olarak sosyal ilerleme-ilişkiler ve inanç-düşünce sistemleri

ile ilgilenmişlerdir.

- Kurumlara Dayalı Analiz: Kurum kavramı yeni anlamı ve bağlamı ile ekonominin özünde bulunmaktadır. Bizatihi iktisadın kendisi kurumsallaşmış bir süreçtir. Kurum sadece fiziki olarak anlam kazanan bir olgu değildir. Kurum bir düşünce alışkanlığı, sosyal bir davranış kalıbıdır. Alışkanlıklarımız, inançlarımız, yasalarımız, düşünce kalıplarımız ve yaşamı algılama biçimlerimiz, hepsi birer kurumdur.

- Kurumların Misyonu: İktisadi yaşam ekonomik kurallarla değil, kurumlarca modere edilmektedir. Kurumların toplum için gerekli olan düzeni koruyacağı ve düzenleyici bir misyon yükleneyeceği kabul edilir.

- Kolektivizm Vurgusu: İktisadi analizlerde birey davranışları değil toplumsal düşünce ve davranış kalıpları önem arz etmektedir. Kurumsal İktisatta birey davranışlarının yerini alan kolektivizm vurgusu, bu akımın öncülerinin ve temsilcilerinin neden ağırlıklı olarak kredi, tekel, çalışma ekonomisi, sosyal güvenlik ve gelir dağılımı gibi konulara ağırlık verdiğinin de sebeplerini içermektedir. Kaldı ki onlar için bu sayılan alanlar da kurumsal yapıları içeren, değerli inceleme alanları olarak görülmektedir. Tüm bu kurumlar, bireylerin davranış kalıplarını şekillendirici etkileriyle aslında ekonomik yapı üzerinde de belirleyici olabilmektedir.

- Evrimci İktisat Anlayışı: Darwinci bir evrimsel yaklaşım benimsemişlerdir. Toplum ve toplumdaki kurumlar da tıpkı canlılar gibi sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Yerleşik iktisatçıların denge argümanının tam karşısında kurumsalcıların “değişim-hareket” kabulü vardır. Peki neden Kurumsal İktisatta evrensel yasalar yoktur? Çünkü Kurumsal İktisatta devinim vardır, farklı coğrafi, sosyal, kültürel ve inanca dayalı özellikler altında şekillenen yine çok farklı iktisadi olgular ve gerçekler vardır.

- Zaman ve Mekân Olgusu: Evrimci yaklaşımdan hareketle zaman ve mekân mefhumu, kurumsalcıların iktisadi analizlerinde önemli bir kriter olarak benimsenmiştir. İktisadi yapının ve olguların, zaman ve mekâna bağlı bir şekilde süreç içerisinde değişebileceği kabulünü yapmayan statik yaklaşımlar başarısız olacaktır. Kurumsal İktisatçıların arasında “bu nedir” sorusunun yanında “buraya nasıl geldik ve nereye gideceğiz” sorularının çok daha fazla öne çıkmış olması da esasen burada anlatmaya çalışılan yaklaşımın bir sonucudur. “Buraya nasıl geldik”

sorusunun cevabı için tarihçi bir analize, diğer disiplinlerle ilişkiler kurmaya ihtiyaç duyulur.

• **Kurumsal Değişim:** Evrimci yaklaşımın doğal bir sonucu olarak kurumlar da değişime, dönüşüme ve gerektiğinde de kaldırılmaya açıktır. Kurumların misyonlarını yerine getirebilmeleri için diğer örgütsel yapılarla, toplumla ve dahi bireylerle enformasyon kanalları açık olmalıdır. Kurumlar ayrıca bilginin toplanması ve işlenmesine müsait, modern teknik gelişmelere de uyumlu olmalıdır. İktisattaki devinim, değişen durum ve şartlara adaptasyon gücü ancak bu şekilde diri tutulabilir.

• **Doğal Denge'den Yaşamın Gerçekliğine:** Doğal denge kavramının reddi, Kurumsal İktisatçıları “devresel-döngüsel nedensellik/kümülatif değişim ilkesi”nin benimsenmesine götürmüştür. Kendiliğinden bir denge mekanizması bulunmadığı için devletin ekonomiye ne zaman ve ne şekilde, hangi araçlarla müdahale edeceği bu ilke ile belirlenmektedir. Denge kavramının reddi, dengesizlik durumunun aslında normal durum olduğu anlamına gelmektedir.

• **Çıkar Çatışması:** Toplumdaki kesimler, ekonomik ajanlar ve güçler arasında bir uyum yoktur. Aksine bunlar arasında bir çatışma ve çelişki söz konusudur. Bu noktada bir hakeme, bir düzenleyici güce, demokratik ve yansız bir siyasal iktidara ihtiyaç duyulacaktır³.

• **Gelir Dağılımı ve Reformist Bakış:** Kurumsal İktisadın inceleme alanında önemli bir yer tutan servet-gelir dağılımı eşitsizliği konularında sıklıkla demokratik reform önerileri getirilmiştir. Onlara göre piyasa fiyatları ve onun mekanizması toplum refahı için anlamlı göstergeler değildir ve bu mekanizma kaynak dağılımında etkinliği sağlamaktan da uzaktır. Önemli olan şey toplumsal maliyet ve faydadır.

• **Marjinalist Eleştiri:** Tümdengelimci değil tümevarımcı bir yöntem kullanmışlardır. Teorilerin istatistiki verilere dayandırılması gerektiğini belirtmiş, soyut, gerçek yaşamdan kopuk ve pür kuramcı bir yaklaşımı reddetmişlerdir. Bu noktada eleştirilerinin önemli bir bölümü Marjinalistlere yönelmektedir.

³ Son dönemde Yeni Kurumsal İktisatçıların kurum ve kurumsal yapı olarak ağırlıklı bir şekilde incelemeye aldığı “demokrasi”, “düzenlemeler” ve “politik istikrar” gibi parametrelerin ilk nüvelerini Orijinal Kurumsal İktisadın temel özellikleri arasında görüyoruz.

• **Freud Tipi Davranışçı Yaklaşım:** Fayda-maliyet analizi de benimsenerek, Freud tipi davranış kuralları salık verilmektedir. Fayda ve zevk psikolojisinin reddi söz konusudur. Yani bireylerin davranışları, onların acıları ve aldıkları zevkle ilişkili değildir ve bunlar tarafından yönlendirilmemektedir. Kurumsal İktisadın bu yaklaşımı ise esasen yerleşik iktisadın “homo economicus” anlayışına karşı açtığı savaşın bir parçasını oluşturur.

2.2. Alman Tarihsel Okulu ve Amerikan Pragmatik Felsefe Geleneği

Orijinal Kurumsal İktisadın metodolojik temellerinde, Alman Tarihsel Okulu ve Amerikan Pragmatik Felsefe Geleneğinin etkileribu başlıkta, ekollerin aralarındaki ilişki bağlamında vurgulanmaya çalışılmıştır.

Aslında Kurumsal İktisadın yöntembilimsel temellerinin Alman Tarihsel (Tarihçi) Okulunun etkisinde şekillenmiş olması çok da şaşırtıcı değildir. Zira bu Okulun referans noktası, 19. yüzyılda yerleşik iktisat teorilerinin soyutlamacı yaklaşımlarına eleştirel bir tavır almak olmuştur. Benzer bir durumu Orijinal Kurumsal İktisat için de tüm çıplaklığıyla görüyoruz.

Alman Tarihçi Okulu, Aydınlanma Felsefesinin düşünce yöntemine, değer kalıplarına tepkinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüşün savunucuları, genel kuralların-yasaların insan aklıyla belirlenemeyeceği düşüncesinden hareketle, bunların ancak tarihsel süreçlerin ve dinamiklerin gözlemlenmesi ile mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Laik doğal hukuka ve faydacı anlayışa karşı olan bu Okul, ilk dönemlerinde insanların kararları ve davranışlarına yönelik kısıtlamaları öngören ilkeler öngörmemiştir. Tarihçi düşüncenin bir okul olarak ortaya çıkmasına kadarki süreçte etkili olan en önemli öncüsü Hegel, tarihin, toplumun ve ondaki değişim süreçlerinin anlaşılabilmesine katkısının yanında toplumsal adaletin gerçekleşmesine yarayan bir mahkeme görevi de göreceğini ifade etmiştir (Savaş, 1997: 498-499).

Wilhelm Roscher tarafından kurulan ve daha sonra Gustav von Schmoller tarafından zirve noktasına ulaşan Alman Tarihsel Okulu, 19. yüzyılın ortalarında klasik ekonomik düşünceye karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu Okul, ekonomik kalkınmanın dinamiklerini önceleyerek, temel iktisadi teorilerde (soyut fikirlerden ziyade) ampirik veriler kullanma ihtiyacını ve beşeri kurumlara özel önem verilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Gerçekleri, iktisadi olay ve olguları

tarihsel önemine göre inceleyen bu Okul, Kurumsal İktisadın metodolojisi üzerinde doğrudan bir etkiye sahipti (Medema, Mercuro ve Samuels, 1999: 420-421).

Alman Tarihsel Okulun kurucusu Roscher'in benimsemiş olduğu ilkeler-takip etmiş olduğu programın ana hatları, Kurumsal İktisadın bu Okuldan ne denli etkilenmiş olduğunun da somut örnekleriyle doludur. Roscher'e göre politik ekonomi öyle bir bilim alanıdır ki, sadece diğer sosyal disiplinlerle ve özellikle de hukuk, siyaset ve uygarlıklar tarihi ile yakın bir ilişki kurularak anlaşılabilir ve açıklanabilir. Bir toplum, salt mevcut bireylerin kütlesini yansıtmaz, o bizatihi bu kütleden çok daha fazla şeyi ifade etmektedir. Bu sebeple de ekonomik incelemelerimiz sadece günümüzün iktisadi ilişkilerinin gözlemlenmesine dayanmamalıdır. Genel yasalar için maksimum düzeyde toplum, mukayese edilmeli, farklılıklar ve benzerlikleri bağlamında incelenmelidir. Son olarak tarihsel yöntem, ekonomik kurumları övmeye de yermede de yavaş ve temkinli olmak durumundadır. Zira tüm insanlar ve onların oluşturduğu toplum için salt iyi ve kötü olarak nitelendirebileceğimiz kurum sayısı oldukça azdır. Genel ekonomik yasalar gibi mutlak gerçekleri de reddeden Roscher'e göre bu tür genel ilkeler, mutlak anlamda tamamlanmamış soyutlamalardan ibarettir (Haney, 1915: 410-411).

Tarihsel yöntemin bir sonraki elçisi olan Hildebrand, ahlaki değerlerin, inanç, gelenek ve adetlerin bireylerin ekonomik davranışları üzerinde belirleyici olduğunu, aynı zamanda tüm bunların da ekonomi bilimi ile diğer alanlar arasındaki ilişki üzerinde etkisinin olduğunu belirtmektedir (Savaş, 1997: 502; Haney, 1915: 412).

Veblen (1901)'e göre ise Alman Tarihsel Okulunu zirveye taşıyan Gustav von Schmoller, geliştirdiği ve Darwinci temele dayanan yaklaşımlarıyla Okul üzerinde önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu alana 1860'lı yıllarda, daha sonra iktisatta moda olacak fikir ve amaçlara karşı açık bir protestocu olarak giren Schmoller, sadece klasik yazarların yöntem ve sonuçlarına değil, aynı zamanda hem bilimin kapsamına hem de aranan yasaların veya genellemelerin niteliğine ilişkin olarak tarihçi okulun kabul ettiği görüşlere bir karşı duruş sergilemekteydi. Schmoller, iktisadi meselelerin bilimsel çözümlerini uygulanabilir bulmuyor⁴ ve ekonomiyi

⁴ Gustav von Schmoller son çalışmalarında ekonomide kanunların oluşturulamayacağı yönündeki tezini terk etmiştir.

anlatıya, istatistiklere ve tasvirlerle hapsetmeyi de inkâr ediyordu (Veblen, 1901: 72-73).

Alman Tarihçi Okulu, yerleşik iktisattaki birey davranışı tasvirini de şiddetli bir şekilde eleştirmiş ve bu noktadaki rasyonellik kabulünü reddetmiştir. Okulun bir diğer temsilcisi W. Sombart iktisadın ve kurumların göreceliliği üzerinde durmaktadır. Onun, evrensel iktisat kanunları olamaz iddiasının temelinde zaman ve mekân mefhumunca ortaya çıkan görecelilik hâli vardır. Okulun bir diğer temsilcisi A. Spiethoff ise teoriyi reddetmiyor, fakat konuya farklı bir derinlik kazandırıyor. Ona göre farklı toplumların yine farklı iktisadi yapıları olacaktı. Evrensel kanunlar ancak her toplumun kendine özgü teorilerinin ortak noktalarını içeren kapsayıcılıkta olabilirdi. Yani özünde her birinin ayrı teorileri olmalıydı. Alman Tarihçi Okulun temsilcileri arasında özellikle teorilerin reddi konusunda tam bir uzlaşa bulunmuyordu (Kazgan, 2000: 185-186; Şenalp, 2007: 51-52).

Alman Tarihçi Okulun temel ilkeleri ve görüşleri kapsamında bu akımın Kurumsal İktisatla örtüşen noktalarını ise şu şekilde derlemek mümkündür:

- Soyutlamacı yöntem,
- Klasik İktisat eleştirisi,
- Genel yasa ve evrensel kural karşıtlığı,
- Kurumların önemi
- Tarihsel süreç ve dinamiklerin önemi,
- Bireycilik ve faydacılığın reddi,
- Bireysel davranışlarda rasyonalitenin reddi,
- Devletin rolü,
- Verinin-istatistiğin önemi,
- İktisat ile diğer disiplinler arasındaki ilişkinin önemi,
- Toplumlar arasında kültürel-sosyal-coğrafi ve dönemsel mukayesenin önemi,
- İktisadi kalkınma-gelişme ve büyüme süreçlerinde dolaylı faktörlerin etkisinin incelenmesi,
- Evrimci yaklaşım.

Tarihçi Okul dışında Kurumsal İktisat üzerinde etkili olan bir diğer önemli akım ise Amerikan Pragmatik Felsefe Geleneğidir. Charles Peirce, William James ve John Dewey (Şenalp, 2007: 52) gibi isimlerin öncülüğünü yapmış olduğu bu

gelenek, kavram ve inançların anlamlarını belirlemeye yönelik felsefi yöntemler aramış ve aklın doğasına ilişkin bazı belirsizlikleri fark etmiştir. Onlara göre, sosyal olguların analizi, deneysel bulgulara dayalı bir şekilde bireyler arasındaki ilişkiler sistemi içerisinde gerçekleştirilmeli-yürütülmelidir. Bu geleneğin temsilcilerinin ampirik çalışmalarıyla, analitik olmayan, soyut ve muhakemeye dayalı düşüncenin yerini aldıklarını söyleyebiliriz. Ortodoks mikro iktisattaki sınırlı ve tekdüze rasyonel davranış varsayımının aksine, birey tercihleri-seçimleri pragmatik bir düzlemde sürekli olarak değişen ampirik nesneler ve ortaya çıkan ekonomik, politik ve sosyal kurumlar şeklinde algılanmaktaydı. Pragmatistlere göre doğru fikirler, titiz bir incelemeden geçirilen, pratik etkileri üzerinde uzun uzun düşünülmesini müteakip onaylanacak fikirler olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, sadece gerçek dünyayla ilgili duyu algıları ile elde edilen verilerin düzenlenmesine katkıda bulunan hipotezler, yani, pratik açıdan önem taşıyan hipotezler meşru olarak kabul edilmekteydi. Mantık ve aklın özünde olan belirsizlik durumu üzerine pragmatik vurgu ise kurumsal iktisadi düşüncenin temel ilkelerini etkileyecek olan epistemolojik bir temele ve toplum felsefesinin sağlanmasına hizmet etmiştir (Medema, Mercurio ve Samuels, 1999: 421).

Kurumsal İktisadın pragmatik bilim felsefesinden ve bu kapsamda Amerikan Pragmatik Felsefe Geleneğinden etkilendiği ve/veya bakış açılarının ve yöntemlerinin örtüştüğü noktalar ise şunlardır (Şenalp, 2007: 52-54; Yılmaz, 2007: 108-109):

- Ekonomiye ve Süreçlerine Bakış Açıları: Ekonominin öğrenme ve bilgi alışveriş süreci olduğu yönündeki kabul. Aslında ekonomi bilimi, amaç ve sonuçların nedensel ilişkilerini ortaya koyma süreci değil, deneme-yanılma yoluyla öğrenme, müzakere ve koordinasyon sürecidir.

- İktisadi Akılcılığın Kaynağına İlişkin Görüş Birliği: İktisatta akılcılık olgusunun belirleyicileri toplum ve kültür olarak görülmektedir. Bireylerin koşullandığı unsurlar ise alışkanlıklar, gelenekler ve güdülerdir.

- Epistemolojik Birim Kabulü: Bilgi felsefesi bağlamında birim kabulü “birey” değil “kurum”dur. Bu kapsamda incelemeye kurumlardan başlanmalıdır. Zira kurumlar, bireyleri çevreleyen ve diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenleyen kuralları ihtiva etmektedir.

- İnceleme Birimleri ve Buna Yönelik Eleştirel Bakış: Kurumlar inceleme birimleridir ve fakat etkileriyle de özellikle toplumsal kurumlara yönelik ciddi bir eleştirel bakışları bulunmaktadır. Peki ama neden? Tarihçi Okul gibi pragmatik felsefe geleneği de doğal yasalara inanmamaktadır ve analizlerini gelenekler, davranışlar ve kurumlar üzerine odaklamış olup, bu analiz ve incelemelerin de kuşkusuz bilimsel bir şekilde eleştirel boyutları vardır.

- Müdahalecilik ve Planlama Yaklaşımı: Mutlak ekonomi yasaları olamayacağı yönündeki yaklaşımsal tercihleri, devlet müdahaleciliği ve planlamaya inançlarını pekiştirmiştir.

3. YENİDEN YÜKSELEN KURUMSAL İKTİSAT MI, YOKSA YENİ BİR KURUMSAL İKTİSAT MI?

Bu başlıkta kendisini “Yeni Kurumsal İktisat” şeklinde adlandıran akımın tek başına ve tekdüze bir incelemesiyle yetinmeyeceğiz. Burada yine kendisini “yeni” sıfatı ve özelliği ile modern-çağdaş bir kurumsal iktisat noktasında konumlandırma gayretinde olan bir yaklaşımı, asıl kurumsal iktisatla mukayese ederek, kurumsal iktisadın yeniden yükselişinin bir kaynağı olup olmadığını ortaya koymaya çalışacağız. Bu bağlamda ilk olarak Yeni Kurumsal İktisadın temel varsayımları, dalları ve temsilcileri ele alınarak ekolün ana gövdesi resmedilecek ve Asıl ve Yeni Kurumsal İktisat arasındaki farklılıklar üzerine bir çözümleme denemesi ile “Yeniden Yükselen Kurumsal İktisat mı, Yoksa Yeni Bir Kurumsal İktisat mı?” sorusuna cevap bulmaya çalışılacaktır.

3.1. Yeni Kurumsal İktisat Yaklaşımının Gelişim Süreci, Metodolojik Temelleri ve Varsayımları

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, Neo-Klasik Teorideki matematiksel gelişime koşut olarak ekonomik modeller giderek soyutlaşmış, kurumsal olgular ise daha az dikkat çekmeye başlamıştır. Böylece, hem kurum kavramı hem de kurumsalcı yaklaşımlar, 1980’li yıllarda ana akım teori içerisinde herhangi bir rol oynayamamışlardır. Yani bu yeni dönemde, mal ve hizmetlerin paranın kullanımıyla mı yoksa başka bir şekilde mi mübadeleye tabii tutulduğu, üretimin piyasadaki fiyat mekanizması ile mi organize edildiği, ya da hiyerarşik olarak organize edilmiş bir firma içerisinde mi düzenlendiği sorularının artık bir önemi kalmamıştır (Richter, 2005: 162-163).

İktisatta kurumsal düşüncenin yeniden dirilmesine neden olan şey neo-klasik teorinin özünde kurumsal içeriğin olmayışı gerçeğiyle yüzleşilmesi ve çağdaş iktisattaki pek çok gelişmenin, esasında asıl kurumsalcılık geleneğinin bir parçası olan konuları ele alarak, bir şekilde kendisini bulması olmuştur. Kurumlara olan bu ilginin yeniden canlanmasının muhtemel en belirgin sonucu “yeni kurumsal iktisat” (YKİ) olarak bilinen akımın gelişmiş olmasıdır. Bu yeni anlayış genel olarak kendini, neo-klasik teori yelpazesini, kurumsal faktörleri açıklayarak genişletme çabası olarak tanımlamıştır. Asıl kurumsal ekolden farklı olarak, standart neo-klasik kuramın yerini alma çabası burada yoktur (Rutherford, 2001:185-189).

Yeni Kurumsal İktisadın seçkin isimleri arasında yer alan Coase, Alchian, Buchanan ve Tullock, Olson, Williamson, North ve Thomas ile anılan bazı önemli teoriler, YKİ akımının alt dalları olarak misyon yüklenmiştir. Mülkiyet Hakları Teorisi, Hukukun Ekonomik Analizi, Kamu Tercihi Teorisi, Anayasal İktisat, Kollektif Eylem Kuramı, İşlem Maliyetleri Ekonomisi, Asil-Vekil Teorisi, Sözleşme Kuramı, Karşılaştırmalı Ekonomik Sistemler, sayısal iktisadi tarih, eksik rekabet ve asimetrik bilgi, kurumsal buluş ve icat gibi yaklaşımları bu kapsamda ifade edebiliriz. Bu yaklaşımların ortak noktası ise Neo-Klasik İktisadın aksine, kurumsal çerçeveyi sunulduğu gibi kabul etmek yerine onu bir araştırma nesnesine dönüştürerek, herhangi bir kurumsal düzenlemenin ekonomik davranışlar üzerindeki etkilerini dikkate almaya çalışmış olmalarıdır (Richter, 2005: 162-163; Doğaner Gönel, 2016: 81).

Yeni kurumsalcı akım, insan faktörü ile ilgili uzun süredir var olan bir takım varsayımlara dayanıyordu. Bu varsayımlar, John Locke ve J. Stuart Mill’in çalışmalarını kapsayan Klasik Liberalizmin köklü geleneğinden beslenmiştir. Jeremy Bentham, David Hume ve Adam Smith de bu geleneğin diğer önemli temsilcileridir. En başından beri, iktisadı gölgede bırakması ile eleştirilerin odağında olan Klasik Liberalizm, 1970’lerde ve 1980’lerde yeni sağdaki yükselişle birlikte, geniş bir alanda yeniden ortaya çıkmıştır. Ana dayanak noktası ise bireyin, kendi davranışsal özellikleri ile birlikte, sosyal ve ekonomik sistem teorisindeki temel yapı taşı olarak kabul edilmesidir. Esasında bu Klasik Liberalizmin bir bütün olarak temelini oluşturan soyut birey fikrini ihtiva etmektedir. Hodgson (1989)’dan naklen Steven Lukes (1973)’a göre bireyler ihtiyaç, istek, amaç ve ilgileri gibi soyut unsurlarla betimlenmektedir. Soyut birey mefhumu ise aslında “metodolojik

bireycilik” doktrini ile ilişkili olup, holistik bir yaklaşımın da düşmanıdır. Ancak, soyut bireye ilişkin temel analiz indirgemeci bir form içermektedir. Burada Solomon Asch’in (1952) bireye ve birim olgularına ilişkin açıklamaları da oldukça ilginçtir. Ona göre birim birey değil, toplumsal düzende yeri olan bir bireydir. Bireyi anlayabilmenin yolu onun içinde varlığını sürdürdüğü grup ortamının incelenmesi ve bu ortamda çalışmakla mümkündür. Grubu anlamak için de birbiriyle ilişkili eylemleri oluşturan bireyleri incelemek gerekir. Özetle, klasik liberalizmin temelini oluşturan soyut birey ve rasyonel iktisadi insan varsayımları, YKİ’nin kurgusuna da temel teşkil eden önemli kabullerdendir (Hodgson, 1989: 249-253).

Yeni Kurumsal İktisat, toplumsal, politik ve ticari yaşamın kurumlarını anlamak için ekonomi ile hukuk, kurum teorisi, siyaset bilimi, sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarını kombine eden disiplinlerarası bir girişimin adıdır. Farklı sosyal bilim disiplinlerinin birikimlerini özgürce ödünç almakla birlikte, ana dili her zaman ekonomidir. Amacı, hangi kurumların, nasıl ortaya çıktıklarını ve neye hizmet ettiklerini, nasıl değiştiklerini ve nasıl yeniden yapılandırılmaları gerektiğini açıklamaktır (Klein, 1999: 456; Şenalp, 2007: 59).

Oliver Williamson, Andrew Schotter ve Friedrich Hayek, Yeni Kurumsal İktisat akımı içindeki önemli eşik noktaların temsilcileri olarak öne çıkmaktadır. YKİ içinde daha yenilikçi olarak değerlendirilen bu öncülerin yanında Douglass North, Robert Thomas, Mancur Olson ve Richard Posner gibi Ortodoks Neo-Klasik İktisada daha yakın duran iktisatçılar da bulunmaktadır. Ancak bu temsilcilerin ortak noktasının, politik, hukuk ve toplumsal kurumların varlığını açıklamak, bireysel bir davranış modeline atıfta bulunarak, sonuçlarının insan etkileşimleri açısından izini sürmek olduğunu ifade edebiliriz. Aslında tüm bu yönleriyle Yeni Kurumsal İktisat, güçlü bir Neo-Klasik damara sahip olmakla birlikte, egemen yaklaşımdan ayrılan, gerçek dünyada karar verme süreçlerinde bilgi sorunsalının ağırlığını kabul ederek, ekonomik sürecin dengeleyici modellerinden kaçınan Hayek gibi Avusturyalı teorisyenlerin de etkisini gösterdiği bir mecrayı da bünyesinde taşımaktadır. Buna rağmen hem Avusturyalı hem de Neo-Klasik kurumsalcılar, neoklasik liberalizmin temel varsayımlarına farklı düzeylerde de olsa bir bağlılık içerisindedirler (Hodgson, 1989: 249-253).

Yeni Kurumsal İktisat tanımlamasını ilk defa Williamson’un 1975 yılında yapmış olduğu bir çalışmada görüyoruz (Yılmaz Genç ve Ekiz, 2017). Bu akım

için 1970’li yıllar kendini bilinçli bir hareket olarak geliştirmeye başladığı dönem olmakla birlikte, Yeni Kurumsal İktisadın kökenleri çok daha öncesine, Coase’nin firma analizine kadar dayanmaktadır. Hayek’in bilgi üzerine yazdığı yazılar, Chandler’ın Organizasyonel Yetenekler ve Endüstriyel İşletmenin Ekonomik Tarihi adlı çalışması, Simon, Arrow, Davis ve North, Williamson, Alchian ve Demsetz, Macneil ve Holmström’ün çalışmaları bu alandaki teorik birikimin kaynağını teşkil etmektedir (Klein, 1999: 456-457).

Orijinal eşdeğerleri gibi, yeni kurumsal iktisat da gündelik hayatı yöneten sosyal, ekonomik ve politik kurumlarla ilgilenmektedir. Bununla birlikte, yeni kurumsal iktisat holistik bir bakış açısına sahip değildir. Yeni kurumsalcılar, açıklamalarını her zaman sıkı bir metodolojik bireysellik varsayımı üzerinden şekillendirmektedir. Ayrıca, kurum kültürü ve hafızası ile benzeri sosyal olguları da dikkate almaktadır. Ana akım neo-klasik iktisattan farklı olarak YKİ, politika analizlerinin, Coase’un karşılaştırmalı kurumsal analizinin rehberliğinde yapılması konusunda ısrarcıdır (Klein, 1999: 457-458). Coase, YKİ için çok kritik bir yerde konumlanmıştır. Şenalp (2007)’den naklen Williamson’a göre, Yeni Kurumsal İktisadın iki gelişme ekseninin altında da Coase’un imzası vardır. Bunlardan ilki, kurumsal çevre-oyunun kuralları ve sosyal maliyet sorunu, diğeri ise yönetim kuralları/oyunun nasıl oynandığı ve firma doğası konularıdır.

Ortodoks temelli bir refah analizi, gerçek dünyadaki sonuçları, genel olarak tam rekabetçi genel dengenin varsayımsal kıyaslaması ile karşılaştırdığı için gerçek piyasa sonuçlarının daimi şekilde yetersiz kalması şaşırtıcı olmayacaktır (Klein, 1999: 457-458). Coase’a göre optimal bir sistem düşüncesi, gözlerimizden kaçan bazı analiz tekniklerini bizlere sağlayabilir ve yine bazı özel durumlarda çözümler üretebilmemize de imkân tanır. Fakat tüm bunlara rağmen, bu düşünce genel olarak yıkıcı bir etki yaratır. İktisatçıların dikkatini “alternatif düzenlemelerin pratikte nasıl işleyeceği” sorusundan uzaklaştırır. Ekonomistlerin, bir piyasa durumunun özeti üzerine yapılan bir çalışmadan, ekonomi politikası için sonuçlar çıkarmasına yol açar (Coase, 1964:195).

Coase’un fikirlerinden oldukça etkilenen Yeni Kurumsal İktisat ekolünün temsilcileri arasında kendilerini “eski” Amerikan kurumsalcılığından keskin bir şekilde ayırmaya yönelik kayda değer bir endişe olduğunu da ifade edebiliriz. Aynı zamanda metodolojide, kullanılan teorik ve analitik araçlar ile piyasaya ve

“iş” kurumlarına yönelik temel yönelimlerde de açıkça önemli farklılıklar vardır. Bununla birlikte, yeni kurumsalcılığın bazı yönleri, standart neo-klasik sınırların ötesine yayılma eğilimi de dâhil olmak üzere, pür formuna geri bağlanmaktadır. Asıl ve yeni arasındaki bir bağlantı hattı, Williamson’un işlem maliyet ekonomisi ve piyasaların organizasyon yapılarına ilişkin fikirlerinin kaynakları hakkındaki açıklamalarında bulunabilir. Williamson, Commons’ın “işlemi” temel faaliyet birimi olarak kullandığını ve doğrudan hukuk ve ekonomi alanındaki asıl kurumsal geleneğe atıfta bulunduğunu ifade etmektedir (Rutherford, 2001:185-189). Williamson, kurumları işlem maliyetlerini düşürme becerileriyle değerlendirmiş, amaç ve etkilerini de bu bağlamda incelemiştir. Bu noktada tüm analizlerde referans noktasının “mübadele-değişim” olması gerektiği yönünde Commons ile -ki orijinal kurumsalcı ekolün bir temsilcisidir- Williamson arasında aynı düzlemde bir buluşma söz konusudur (Kama, 2011: 191).

Asıl kurumsal ekolde örtük olarak ele alınan işlem maliyetlerinin, YKİ ile son dönemde gündeme taşındığını, kurumlar, sözleşmeler ve kurumların ekonomik kalkınmadaki rolüne ilişkin literatürde de önemli bir artış yaşandığını ifade edebiliriz. Kurumlar ve kurumsal değişim, genellikle işlem maliyetlerini düşürme, belirsizliği azaltma, dışsallıkları içselleştirme ve eşgüdümlü veya işbirlikçi davranışlardan kolektif faydalar üretmenin araçları şeklinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda, kurumların ekonomik sorunlara “etkin” çözümler sağlama noktasındaki misyonlarına odaklı bir araştırma formunun yaygınlaştığı görülmektedir (Rutherford, 2001:185-189).

Yeni kurumsalcılık, sadece resmi kurallar ve yönetim yapılarıyla değil, aynı zamanda gayri resmi normlar ve sosyal ağlar ile bunların arasındaki ilişkilerin de önemli tartışmalarını teşvik etmeye yönelik bir gayret göstermiştir. Bu gayretin bir sonucu olarak YKİ’nin özellikle sosyoloji ve siyaset biliminin zengin literatürü ile iktisat bilimi arasında yeniden bağlantı kanalları açtığını söylemek mümkündür. Ayrıca yine bu gelişmelerin bir neticesi olarak son dönemde, ortak değerler, sosyal sermaye, güven, toplum ve sivil örgütler gibi kavramları çevreleyen sosyolojik literatür ile tercihlerin kurumsal değişim süreçlerine etkisiyle ilgili konulara yönelik de artan bir ilgi söz konusudur (Rutherford, 2001:185-189; Bowles, 1998). Rutherford (2001)’a göre asıl kurumsalcıların egemen olduğu dönemde ekonomi ve diğer sosyal bilimler arasında YKİ’de olduğu gibi bir iletişim kurulamamıştır.

Yeni Kurumsal İktisadın gelişim süreci değerlendirmelerinden sonra, bu kavramın yaratıcısı Oliver Williamson'ın görüşlerinden yararlanarak YKİ'ye ilişkin yaklaşımsal çerçeveyi genel hatlarıyla resmetmeye çalışacağız.

Yeni Kurumsal İktisat akımının kurucusu Williamson, bu kavramı oldukça geniş bir şekilde yorumlamaktadır. Ona göre mikro teorinin ana hat yaklaşımları, iktisat tarihi, mülkiyet hakları ekonomisi, karşılaştırmalı sistemler, çalışma ekonomisi ve endüstriyel örgütlere ilişkin konular, YKİ'nin altında sınıflandırılmaktadır. Bu farklı çalışma alanlarını birbirine eklemlen bazı kritik noktalar bulunmaktadır. Daha önce ele alınmamış çok önemli mikro ekonomik olgular aşırı bir soyutlama yaklaşımı içerisinde incelenmekte ve "işlem" olgusu temel mesele olarak, kayda değer ilgiye mazhar olmaktadır (Richter, 2005: 163-164; Williamson, 1975: 7).

Kurumsal iktisada yönelik çeşitli yaklaşımlar arasında, YKİ'nin değerlendirilmesiyle ilgili olarak iki düşünce kolu öne çıkmaktadır (Richter, 2005: 165):

- Menger, Hayek (1948, 1967), Nelson ve Winter, Kirzner, Lewis, Schotter, Binmore, Greif ve Aoki'nin temsil ettiği ve kendini ayarlayan süreçlerle karakterize edilen çizgi. Buna kurumsal iktisatta "görünmez el" yaklaşımı denilmektedir.

- Knight, Commons, Barnard, Hayek (1945), Coase, Buchanan and Tullock, Olson, Chandler, Simon, Alchian, Arrow, Williamson, Davis ve North'un temsil ettiği ve işlem maliyetlerinin açıklayıcı bir unsur olarak gerekli olduğunu savunan çizgi. Buna kurumsal iktisatta "görünür el" yaklaşımı denilmektedir.

Richter (2005)'den naklen Furubotn ve Richter (1986)'e göre YKİ'nin temel taşları, neo-klasik teorinin geleneksel temel yapı taşlarından, yani metodolojik bireycilikten ve kişisel çıkar ilkesinden oluşmaktadır. Ancak neo-klasik iktisatta kurumsal çerçevenin ve kurumların etkisi tamamen göz ardı edilmiştir. Aslında kusursuz bir fiyat ve piyasa mekanizması ve denge ortamı olduğu için, kurumsal çerçeve gerekli bir inceleme alanı olarak görülmemiştir. Fakat yeni kurumsalcı yaklaşım, tam tersine kurumların önemini ortaya koymaya çalışmaktadır. YKİ'de kurumlar ekonomik analizin meşru bir nesnesi olup, bu yaklaşımın birleştirici unsurları, temel metodolojisi ve analitik nesneleridir (Richter, 2005: 168-174). Yeni kurumsalcılar, bireylerin fayda maksimizasyonunun veri bir kurumsal yapıya

hopsolmadığını, onların aynı anda cari kurumsal yapıları değiştirme iradesi içerisinde olduklarını ifade etmektedir. O hâlde, yapılara yönelik bu devinim durumu, iktisadi analizlerde kurumsal değişimin dinamiklerinin de dikkat alınması sonucunu ortaya çıkarır. Burada özellikle kurumların rolü ve onlara verilen değer, birçok iktisat politikası kararı noktasında belirleyici olmaktadır. Bir kalkınma politikası veya bir iktisadi önlem kararı bizatihi kurumlar ve onların oluşturduğu yapı üzerinde etki yaratacaktır. Bu nedenle kurumsal yapıların iktisadi analizlerde dikkate alınması ve kararlara reaksiyonlarının öngörülmesi gerekecektir (Doğaner Gönel, 2016: 82).

Yeni Kurumsal İktisadı oluşturan alt inceleme alanlarının önemli bir bölümü makroekonomik meselelerle ilgilenmektedir. Kalkınma ekonomisi, iktisat tarihi ve evrimsel iktisat konuları öne çıkan alanlardır. 1960-1970’li yılların başlarında farklı düşünürlerce geliştirilen ve YKİ’nin alt alanları olarak tarif edilen modern kurumsal ekonomik alanlar şunlardır (Richter, 2005: 173):

- İşlem maliyeti ekonomisi (Coase, Williamson),
- Mülkiyet hakları ekonomisi (Coase, Alchian),
- Sözleşme teorisi (Spence, Mirrlees, Stiglitz, Williamson, Macneil),
- Tarihe yeni kurumsal yaklaşım (North).

Yeni Kurumsal İktisat kavramının birleştirici bir standart haline gelmesi ve yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması 1975 yılında Williamson’ın çalışmasından yaklaşık 5 yıl sonraya, 1980 yılına denk gelmektedir. Kavramın iktisatçıların yayınlarının başlıklarına girmesi ise 3-4 yılı alacaktır⁵. Söz konusu literatüre katkı yapmış iktisatçıların YKİ’nin bir parçası olduğunu düşündüğü bazı spesifik alanlar bulunmaktadır: Mülkiyet hakları yaklaşımı, işlem maliyeti yaklaşımı, evrimci iktisat, anayasal tercih, kolektif eylem teorisi, kamu tercihi teorisi, sözleşme teorisi, iktisat tarihine yeni kurumsalcı yaklaşım ve modern Avusturya iktisadı (Richter, 2005: 165-166).

Bir düşünce okulu olarak YKİ, liberal sosyal düşünceden farklı olan bir takım fikirlerden de yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bir yanda evrimsel argümanlar, doğal/ ayıklanma-seçim fikirleri, en uygun olanın hayatta kalması ve görünmez el gibi

⁵ YKİ terimini, EconLit’de 1984’ten önce görmek mümkün değildir, ancak bundan sonra, kitap bölümleri, konferans yayınları, dergilerdeki makalelerde, kitap ve bölüm başlıklarında gittikçe artan bir şekilde görülmeye başlanacaktır.

birçok yaklaşım, çeşitli biçimlerde YKİ tarafından geliştirilmiş ve detaylandırılmıştır. Öte yandan, piyasalar, arz ve talep kavramları, marjinalizm, üretim faktörleri vb. konular da neo-klasik ortodoksi'den miras alınmıştır (Ankarloo, 2002: 11-12). Richter (2005)'den naklen Furubotn ve Richter (1997)'e göre modern kurumsal ekonominin öncüleri, neo-klasik teorinin analitik aygıtlarını, kurumsal düzenlemelerin işleyişini ve evrimini açıklayabilmek ve böylece mikroekonominin kapsamını ve öngörücü gücünü genişletmek için uygulamaktadırlar. Ankarloo (2002)'ye göre yazarların bu bakış açıları doğru olsa da, YKİ'nin kavramsal çerçevesi neo-klasik teoriden çeşitli şekillerde sapmaktadır.

Yeni Kurumsal İktisadî orijinal ekolün kurumsalcı rayından çıkartan temel varsayımlar ve aynı zamanda bizatihi ona kurumsalcı sıfatını da veren damar ile odaklandığı temel olgular esasen iki noktaya dayanmaktadır. Bunlar, iktisatta birey kavramı ve davranışları ile yine bir kurum olan piyasanın işleyiş dinamikleridir. Metodolojik bireycilik ve sınırlı akılcılığı, bireye yönelik varsayımlar; işlem maliyetlerini ise piyasaya yönelik varsayımlar bağlamında değerlendirebiliriz.

3.1.1. Metodolojik Bireycilik

Asıl kurumsal iktisadın holistik yaklaşımının tam zıttında yer alan bu varsayımda, iktisadi hayatta kurum kavramının önemini ortaya koyma noktasında bireyden hareketle kuruma ulaşılan bir yol tarifi yapılmaktadır. İktisadi olaylar, olgular ve kararlar bireylerin davranış ve eğilimleriyle ilişkilidir ve bunlarla açıklanabilir (Şenalp, 2007: 60-62). Arrow (1994)'a göre bireyci yaklaşımın çıkış noktası, tüm sosyal etkileşimlerin bireyler arasındaki etkileşimlerden sonra gerçekleştiğidir. İktisadi ve toplumsal hayattaki birey de tıpkı kimyadaki atom gibidir. Bireyler, birbirinden ayrı, birbirine dışsal ve birbirini etkileyen küçük birimleri ihtiva etmektedir. Tamamen birbirlerinden ayrı hareket etmemekle birlikte birbirlerine karşılık da vermektedir. Fakat aynı zamanda her biri, başkalarının davranışları ile sınırlandırılan bir çerçevede ve yetenekleri, zevkleri, tercihleri ya da zenginlikleri gibi kişisel kısıtlamalarla hareket etmektedirler.

3.1.2. Sınırlı Rasyonellik/Akılcılık

Yeni kurumsalcı akım, tam bilginin gerçekçi olmayan varsayımını ve dolayısıyla tam rasyonelite kavramını, sınırlı rasyonelite kavramı lehine reddetmektedir (Ankarloo, 2002: 12). Bu kavramı ekonomi bilimine kazandıran

HerbertSimon, belirsizlik ve risk durumlarında tam bilgi ve akılcı birey varsayımlarının kurumsal problemlere neden olacağını ifade etmektedir. Bireylerin gelecekle imtihanları sorunlu bir alandır. Zira geleceğe dair tahminleri ve çıkarımları gerçekçi olamayabilmektedir. Aynı zamanda bireylerin fayda maksimizasyonu bağlamında değil, doyum saikiyle hareket eden ve bu kapsamda kararlarını alan, uygulayan ve seçimlerini yapan kişiler olduğunu düşünür. Belirsizlik durumunun ise ancak kurumların varlığı, rehberliği ile aşılabileceğine inanılmaktadır. Zira belirsizlik mevcut değilse, doğru kararlar vardır ve bu noktada da ne kurallara ne de kurumlara ihtiyaç kalmayacaktır. Yani kurumların varlık nedeni esasen bu belirsizlik hâlidir (Şenalp, 2007: 62-63). Yeni Kurumsal İktisadın belirsizliklerin, bilgi sorunlarının ve işlem maliyetlerinin mevcut olduğu bir ekonomik yapı tasvirinde iktisadi ajanlar, piyasadaki en uygun çözümü hesaplamak için gerekli tüm bilgileri tam ve eksiksiz bir şekilde toplayamayacaktır. O halde bireyler tam da bu nedenle bilinçli olarak ve fakat sadece sınırlı bir şekilde rasyoneldir (Williamson, 1985: 45).

YKİ ekolünün temsilcilerine göre Neo-Klasik İktisadın maksimizasyon temelli dengesi aslında bir kural olarak ulaşılabilir değildir. Belirsizlik sorununu en aza indirmek için, ekonomik ajanlar, kararlarını dayandırabilecekleri-temellendirebilecekleri düşünce ve eylemlerine ilişkin kurallar tasarlarlar ve adeta birer kural takipçisine dönüşürler (Ankarloo, 2002: 12).

3.1.3. İşlem Maliyetleri

Yeni Kurumsal İktisadın temel varsayımları arasında yer alan işlem maliyetleri kavramı, ekonomi bilimine Coase ile girmiştir. Coase (1937) işlem maliyetleri yaklaşımını “adını koymadan”; *“ekonomik yapıdaki/piyasadaki işleyişin ve koordinasyonun fiyat mekanizması tarafından yapıldığı ön kabulü durumunda, acaba neden firmalara/organizasyonlara ihtiyaç duyulmaktadır”* sorusu ile canlandırmıştır. Aslında burada bir firmanın kurulmasının kârlı olmasının nedeni, bizatihi fiyat mekanizmasının varlığının bir bedeli olmasından kaynaklıdır. Yani bu mekanizma maliyet üretmektedir. Fiyat mekanizmasını kullanmanın bu maliyeti, açık bir işlem maliyetidir (Ankarloo, 2002: 12-13). Coase bu maliyeti, piyasa mekanizmasının kullanılmasına dayandırmış olup, esasen firma olgusunun da kaynağı olarak görmektedir. O hâlde buradan şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır. Firmalar varsa piyasa/fiyat mekanizması etkin/maliyetsiz bir şekilde işlemiyordur. Yani maliyet üretiyordur. Aslında mekanizmanın etkin işlememesi ve maliyetlere

yol açıyor olması durumu, yukarıda bahsedilen sınırlı akılcılık/rasyonellik varsayımının da doğal bir sonucudur (Şenalp, 2007: 63).

İşlem maliyetleri aslında kurumlar ile üretim sürecinde ortaya çıkan maliyetler arasındaki bağlantıyı oluşturmakta olup, bu çerçevede YKİ ekolünün temsilcilerinin en fazla önem gösterdikleri kurumlar da piyasalar ile hiyerarşik yapılardır. İşlem maliyetlerinin olmadığı ideal bir durumda neo-klasik iktisadın etkin rekabetçi çözümleri hayat bulabilir, ancak işlem maliyetlerinin varlığı söz konusu iken kaynak dağılımı süreçlerinin neo-klasik temelden sapma göstereceğini ve farklılaşacağını ifade edebiliriz (Doğaner Gönel, 2016: 81).

Yerleşik iktisat yaklaşımında piyasadaki kaynak dağılım süreci (ve üretim faktörleri) fiyat mekanizması ile belirlenmektedir. Böyle bir durumda ise şu yorum kaçınılmaz olmaktadır: Fiyat hareketleri üretimi düzenlemektedir, yani firmalara gerek yoktur. Coase bu yorumun ilk bölümüne katılmakla birlikte, bizatihi bu düzenleme sürecinin sıfır maliyetle gerçekleşmediğine, düzenlemenin bir maliyeti olduğuna inanmaktadır. Bu sebeple de yorumun ikinci bölümü onun için geçersiz hâle gelmektedir. Peki, bu maliyetlerin kaynağı nedir? Geçerli fiyatların tespiti ve piyasa koşullarında gerçekleşen değişimin farklı farklı sözleşmelerle yapılması zorunluluğu. Coase, adını koymamakla birlikte işlem maliyetleri düşüncesinin temellerini atarak, aslında YKİ'nin temel teorik başarılarının da bir kıvılcımını çakmıştır. Çok uzun yıllar sonra, bu yaklaşım Williamson tarafından yeniden gündeme taşınmıştır. Williamson'a göre kapitalizm ile özdeşleşmiş olan firma, piyasa ve ilişkisel sözleşme gibi kurumların ana gayesi, işlem maliyetlerini azaltmaktır (Matur, 2007: 289-291). Bir sistemi yürütme maliyeti olarak gördüğü işlem maliyetlerinin, fiziki sistemlerdeki sürtünmeden kaynaklandığını ifade etmektedir (Williamson, 1985: 18-19). Williamson'ın yaklaşımı işlem maliyetlerinin azaltılmasına odaklanmış olup, bu yönüyle Kurumsal İktisat yaklaşımından ayrılmakta ve daha ziyade neo-klasik ekole yaklaşmaktadır (Matur, 2007: 292).

Bir diğer önemli YKİ temsilcisi olan Douglass North ise işlem maliyetlerini mülkiyet haklarını tanımlama, koruma ve uygulama maliyetleri olarak tanımlayarak, özellikle Coase ve Williamson'dan ayrılmaktadır. Eggertsson (1990), iktisat teorisindeki diğer maliyetlerde olduğu gibi işlem maliyetlerinin de fırsat maliyetlerinin olduğunu iddia etmiştir. Dahlman (1979) ise işlem maliyetlerinin, araştırma ve bilgi maliyetleri, pazarlık ve karar maliyetleri, güvenlik ve icra masraflarından müteşkil olduğunu öne sürmüştür.

Hemen hemen her ekonomide işlem maliyetlerinin yaygın olduğunu iddia eden yeni kurumsalcılar, bu şartlar altında piyasa ve fiyat mekanizmasının neo-klasik denge şartlarını sağlamada yetersiz kalacağını ifade etmektedir. Onlara göre işlem maliyetleri, bir toplumun ve ekonominin kurumsal yapısının da anahtarını oluşturmaktadır (Ankarloo, 2002: 13).

3.2. Asıl ve Yeni Kurumsal İktisat Arasındaki Farklılıklar ve Benzerlikler Üzerine Bir Çözümleme

Kendini kurumsal iktisadın “yeni” formu olarak tanımlayan ve böylece orijinal kurumsal iktisadı “eski” sıfatı ile nitelendiren Yeni Kurumsalcılar, Veblen, Commons ve diğer asıl kurumsalcılardan aldıkları fikirler ile “eski” kurumsalcı ekolü yenilemeye yönelik olarak çalışmışlardır.

Orijinal kurumsalcılar gibi, yeni kurumsalcılar da mevcut iktisat teorisini “çok yüksek soyutlama”dan ötürü eleştirmekle işe başlarlar. Buradaki temel kırılma noktası ise asıl kurumsalcıların klasik veya neo-klasik iktisadın soyut varsayımlarını açık bir şekilde reddetmesine rağmen, yeni kurumsalcıların bu varsayımları işlem maliyetleri ve sınırlı rasyonellik gibi daha esnek bir biçimde kabul etme eğiliminde olmalarıdır (Richter, 2005).

Asıl Kurumsal İktisat (AKİ) yaklaşımında kurumlar amaçsallaştırılmış iken YKİ’de dahaziye de amaçsallaştırılmış bir forma bürünürler. Aynı zamanda AKİ, iktisada geniş ve çok yönlü bir perspektiften yaklaşarak, yerleşik iktisattan ayrılmaktadır. Yerleşik iktisadın düzeltilmiş bir versiyonu olarak değerlendirebileceğimiz YKİ ise AKİ’nin bu mirasını reddetmiş gözükmemektedir.

Bireysel aksiyonları değil toplumsal eylemleri önceleyen AKİ, evrimci bakış ve yaklaşım ile ampirik çalışmalara ağırlık veren bir yöntemsel tercihte bulunmuştur. YKİ ise tam olarak reddetmediği rasyonel insan (sınırlı akılcılık) varsayımıyla AKİ de olduğu gibi bireysel aksiyonların önemini tümüyle dışlamamaktadır. Fakat Ortodoks yaklaşımın bireylere yönelik tam bilgi varsayımını da bir bütün olarak kabul etmemektedir. İşlem maliyetleri kavramını gündeme taşıyarak, aslında belirsizliklere ve bilgi eksikliklerine vurgu yaparak, bu noktada AKİ’ye yaklaşmaktadır. Ayrıca, işlem maliyetleri ve sınırlı akılcılık varsayımlarına sarılmış olmaları, yerleşik iktisadın soyutlamacı eksenine bir kayma olarak değerlendirilebilir ve AKİ’den de bir uzaklaşma sonucunu ortaya çıkarır.

YKİ, Asıl Kurumsal İktisatta olduğu gibi ekonomik yaşamı, gelişmeleri ve süreçleri kısmen de olsa tarihsel bağlamı ile ele almaya çalışmakta, büyüme-gelişme ve kalkınma gibi konuları kültürel, coğrafi ve toplumsal bağlamında incelemeye çalışmaktadır. AKİ'deki hukuk ve ekonomi arasındaki ilişkilere yönelik ilgiyi, yeni kurumsal akımda çok daha derin bir boyutta görmek mümkündür. YKİ'de kurumsal yapının parametreleri olarak görülen mülkiyet hakları, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, politik istikrar vb. unsurlar AKİ'den çok daha güçlü bir teorik çerçeveye dayanarak, incelenmeye çalışılmaktadır.

AKİ'nin Klasiklerin sosyal ve iktisadi olgulara ilişkin “doğal” vurgularının dogmatizme, özel mülkiyet fetişine ve etik değerleri olmayan bir bireycilik anlayışına yol açarak, toplumsal adaletsizliği artırdığı düşüncesinin, YKİ'de çok güçlü bir şekilde karşılık bulduğunu söylemek mümkün değildir. Zira YKİ'nin, kurumsal yapıyı temsil eden parametreler ile büyüme-gelişme ve kalkınma ilişkileri belirli ön kabullere dayanmaktadır: Kamu sektörünün büyüklüğü büyümede olumsuz etki yaratır, demokrasi büyümeyi olumlu etkiler, mülkiyet haklarının serbestliği ile büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır, serbest ticaret ve liberalizasyon büyüme üzerinde olumlu etki yaratır vb.

20. yy.'ın başlarında egemen olan Amerikan Kurumsalcılığı, yerleşik iktisada nazaran daha bilimsel bir temele dayanmaktaydı. Nicel ve ampirik analiz özelliklerini barındırmakta olup, diğer disiplinlerle daha uyumlu bir yapıya sahipti. Burada ampirik kanıtlar, hem nicel ve istatistiksel yöntemlere dayanmakta, hem de vaka çalışmaları ve belgesel kanıtları içermekteydi. Benzer bir yaklaşımı, özellikle nicel ve ampirik analizleri YKİ'de de yoğun bir şekilde görmemiz mümkündür. Bunda yerleşik iktisatta son dönemde ortaya çıkan güçlü kantitatif tekniklerdeki gelişmenin büyük rolü vardır.

Neo-Klasik Teori ve YKİ, Asıl Kurumsalcıların odaklandığı, aksak ve tekeldi rekabet kuramları ile piyasa başarısızlıkları ve dışsalıklar gibi konuları da kapsayacak şekilde bir dönüşüm geçirmeye başlamış ve adeta AKİ'den rol çalmışlardır. AKİ'nin ekonomiye holistik bakış açısı, Yeni Kurumsal İktisatta benzer şekilde bulunmaz. Burada iktisadi yapı bir bütün olarak analiz edilmez, zira yöntemsel bireycilik ve faydacılık YKİ'de tamamen dışlanan kavramlar değildir.

Asıl Kurumsal İktisat ile Yeni Kurumsal İktisat arasındaki önemli farklılıklardan biri de kurumları ele alış biçimleri ve yöntemleridir. YKİ'de ekonomik

analizlerde kurumsal yapı veri kabul edilmektedir. Kurumları da sadece işlem maliyetleri üzerinden ele almışlardır. İşlem maliyetleri ekseninde değerlendirme tercihi ise kurum kavramını piyasaya-firmaya hapsedmektedir. YKİ'deki kurum kavramı, AKİ'de olduğu şekilde, bireyleri, toplumu ve iktisadi yapıyı etkileyen bir güce sahip değildir. Kurumlar özünde işlem maliyetleri nedeniyle kendiliğinden ortaya çıkan-çıkma zorunda olan yapılar olarak görülmektedir (Baş Dinar, 2014: 114-116).

Özetle, Asıl Kurumsal İktisat ile onu eski kabul eden ve dolayısıyla kendisini kurumsal iktisadın yeni akımı olarak nitelendiren akım arasındaki farklılıklar, benzerliklerinin çok ötesindedir. Bu iki ekol, tek bir damardan beslenen ve birbirlerinin devamı olan, düşünsel ve yöntemsel bütünlüğe sahip ekoller olarak görülemez. Aralarında öze müteallik büyük ayrışmalar söz konusudur. Bunun da ötesinde Yeni Kurumsal İktisat, Orijinal Kurumsal İktisadın yoğun şekilde eleştirilerine uğramış olan yerleşik iktisadın temel argümanlarını taşıyan, kullanan ve nihayetinde onu düzeltici ve dönemi için geçerli kılıcı bir misyon yüklenmiştir. Bu noktada onlar için kuruma odaklı yaklaşımlar, sadece faydalı bir araçtan ibarettir.

SONUÇ

İktisat disiplininin hâlâ tam olarak açılmamış bir kara kutusu olarak nitelendirilen Kurumsal İktisat yaklaşımının sahip olduğu özgül ağırlığı, iddialı duruşu ve yerleşik iktisat kadar eski tarihsel birikimi ile bu birikimin hakim ideoloji tarafından pragmatik gerekçelerle günümüzde de kullanılıyor olduğu gerçeği, kurumsalcı faunanın incelenmeye değer ve iktisat yazınında sürekli olarak gündemde tutulması icap eden bir araştırma alanı olması gerektiğinin en güçlü nedenlerini oluşturmaktadır. Hem tarihsel süreçleri hem de yöntemsel özellikleriyle bu çalışmada ele alınan Kurumsal İktisat yaklaşımlarının incelenmesi ile bu “kara kutunun” açılmasına bilimsel bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

20. yy.'ın ilk çeyreğinde yerleşik iktisadın karşısında güçlü bir alternatif olarak durmayı başarmış olan Kurumsal İktisadın salt bir yerleşik iktisat eleştirisi şeklinde değerlendirilemeyeceği ifade edilebilir. Özellikle yeni kurumsalcılar tarafından, dönemin egemen iktisat politikalarına ve yaklaşımlarına bir karşı çıkış hareketi olarak sınırlandırılmaya çalışılan kurumsalcı akım için esasen

bu gömlek oldukça dar gelmektedir. Zira tarihsel süreci değerlendirildiğinde Kurumsal İktisadın, ekonomi biliminin doğuşuyla ilişkilendirebileceğimiz düşünsel bir derinliği olduğu ve bizatihi ekonomi biliminin ne olduğu veya olması gerektiği yönünde de gayet iddialı bir çerçeve çizdiği görülmektedir. Bu düşünsel derinliğin kaynağı ise farklı disiplinlerin katkısıyla güçlendirilmiş durumdadır.

Çalışmamızda yapılan değerlendirme denemesinde görülmüştür ki, Klasik İktisadın doğal düzen fikriyatı, Kurumsal İktisat tarafından topyekûn reddedilmektedir. Bu ret, basit bir yerleşik iktisat eleştirisi olarak görülemez. Bu doğrudan öze yönelik bir karşı çıkış ve bir “olması gereken” tarifidir. Zira hem Klasik İktisat hem de Kurumsal İktisat için tüm kuramsal yapı, tam da bu referans noktanın üzerinde yükselmektedir. Bununla birlikte rasyonel insan, tam ve mükemmel bilgi gibi varsayımlar noktasında da iki ekol arasında çok derin uçurumlar olduğu görülmektedir. Bir tarafta iktisadi ve sosyal olguların açıklanmasında tarihsel yöntemleri önceleyen evrimci ve kurumsal bir yaklaşım varken öte tarafta aşırı soyutlamacı, durağan-değişmez ve bu yönüyle de tüm zamanlar, toplumlar-kültürler ve coğrafyalar için geçerli kurallar vücuda getirme misyonu yüklenmiş olan bir yerleşik iktisat anlayışı vardır.

Çalışmamız işte tüm bu çelişkilerle ve zıtlıklarla dolu iktisadi yaklaşımlar içerisinde kurumsal ekolü pür formundan başlayarak, tarihsel gelişim süreci içerisinde değerlendirmeye ve onun genetik kodlarını anlamaya çalışmıştır. Fakat burada ana problem noktası ve çalışmanın gayesi bundan ibaret değildir. Birbirinin zıttı olan bu iki ekol son dönemde nasıl olup da yan yana gelebilmiş, hâkim iktisat ideolojisinde kurum olgusu nasıl olup da bir analiz konusu olarak çalışılmaya başlanmıştır. Üstelik “kurumsal iktisat” ifadesi önüne “yeni” sıfatı eklenmek suretiyle nasıl olup da yerleşik iktisadın adeta bir deniz feneri gibi işlev görmeye başlamıştır. Çalışma, işte tüm bu soruların cevabına ulaşmayı ve oldukça genişlik durumun çözümlenmesini amaçlamıştır.

Pür Kurumsal İktisat çok boyutlu, kapsayıcı, sorunları çözmeye odaklı ve yeni olay ve durumlara rahat uyarlanabilir özellikleri ile yükseliş döneminde yerleşik iktisada güçlü bir şekilde meydan okuyabilmiştir. Bunu başarmış bir ekol, daha sonraları neden mevzi kaybetmiştir? Bu sorunun cevabı önemlidir, zira cevabın içinde hem gerileme sürecinin unsurları hem de son dönemde ortaya çıkan yeni kurumsalcı akımın hayat kaynakları bulunmaktadır. Esasen bu gerileme içeriden

gelmiş, Kurumsal İktisat paradigmasının çok disiplinlilik ve boyutluluk özelliğinin bir sonucunda ortaya çıkmıştır. İçgüdüsel psikolojinin ve pragmatizm felsefesinin gözden düşmesi, davranışçılık ve pozitivistizmin yükselişi Kurumsal İktisadın varsayımsal temellerini derinden etkilemiştir. Yine matematiksel tekniklerin çok ilerlemesi, iktisadi modelleri daha teorik hale getirmiş, yerleşik iktisadın soyut teorik zemininin daha yere basar hâle gelmesine yardımcı olmuştur.

Asıl Kurumsal İktisadın düşünsel tabanı derinlemesine incelendiğinde görülmüştür ki, teorik zemin zayıftır. Fakat bu bir doğal sonuçtur. Bilimsel yöntemin bir aşaması olarak teoriler basitleştirici bir özelliğe sahiptir. Onlar, çok boyutlu ve karmaşık süreçlerin basitleştirilmiş tasvirleridir. Oysa Asıl Kurumsal İktisat, ekonomi biliminin bizzat kendisini kurumsallaşmış bir süreç olarak görüp, kurum ve kurumsal yapı olgularını kavramsallaştırdığı düşünsel birikimlerinde kurumların değişkenliğine, ekonomik kararları etkileyen unsurların karmaşıklığına ve çokluğuna vurgu yapmaktadır. Böylesine girift bir tasvirde basitleştirici bir yaklaşımla teoriler ortaya atmak zaten mümkün değildir. Bu şartlarda evrensel teoriler ve kurallar-yasalar gündeme getirilemez. Kurumlar değişirse, toplum ve kültür, zaman ve mekân mefhumu vaka iken tüm zamanlar ve toplumlar için geçerli yasalar mümkün olabilir mi? Belki bu sınırlama içerisinde sadece yerel yasalar ve teoriler gündeme gelebilir.

Pür Kurumsal İktisat holistik yaklaşımı benimsemiştir yani olgulara bütüncül bakar, küçük parçalarla analizi reddeder. Bu sebeptendir ki metodolojik bireycilik varsayımını da benimsemez. Kolektivizm vurgusu öne çıkar. Birey davranışları, bireylerin faunasından ayrı düşünülemez.

Bir sosyal bilim olarak iktisadın inceleme alanı oldukça zor ve karmaşıktır. Bir temel bilim olarak matematik özünde yalın ve basittir. İnceleme evreni sarihtir. Fizik matematik bilimini de kullanır, kimya hem fizik hem de matematik bilimini kullanır, biyoloji ise tüm bu disiplinlerin etkisinde şekillenmiştir. Bir sosyal bilim olarak iktisat, tüm bunları ve diğer sosyal bilimlerin farklı disiplinlerini de dikkate almak durumunda olan muazzam düzeyde girişik bir bilim dalıdır. Hiç bir olgu ve durum tek bir faktörle açıklanamaz. Bu durumda iktisat bilimi için nasıl olur da doğal düzenden, evrensel yasalardan, denge analizlerinden ve karmaşık durumları açıklamada basitleştirici ve aşırı soyut teorilerin geçerliliğinden bahsedilebilir? Orijinal Kurumsal İktisadın tüm kurgusu bu sorunsal üzerine şekillenmiş ve

bu problemleri çözüme odaklanmıştır. Fakat Kurumsal İktisadın da bu noktada açmazları olduğu değerlendirilebilir. Zira bu karmaşık süreçlerin analizini topyekûn gerçekleştirebilecek yöntemleri geliştirememişlerdir. Burada çıkış noktası bir sentez girişi ile mümkün olabilir. Yeni Kurumsal İktisat bu sentez misyonunu yüklenmiş gibi gözükyorsa da, yerleşik iktisattan kopuş iddiası taşıyor olması, bir eleştiri noktasıdır. Ve fakat iktisadi analizlere kurum parametresini dâhil etmiş olması da bir sentez çabasını göstermektedir.

İktisat bir toplum bilim olarak, politika, tarih, din ve kültür boyutları olan geniş bir alanda değerlendirilmelidir. Ayrıca bu ekole göre kurum bir düşünce alışkanlığı ve sosyal davranış kalıplarından ibarettir. Alışkanlıklarımız, inançlarımız, yasalarımız, düşünce yapımız ve yaşamı algılama biçimlerimiz, bunların hepsi birer kurumdur. Ve bunlar her toplum için farklı farklı özellikler gösterir ve her birinin incelenmesi gereklidir. Yine kurumlar toplum için gerekli olan düzeni korur ve düzenleyici bir misyon yüklenirler. Kurumsal İktisattaki birey davranışlarının yerini alan kolektivizm vurgusu da kredi, tekeli, çalışma ekonomisi, sosyal güvenlik ve gelir dağılımı gibi konulara ağırlık verilmesine yol açmıştır. Bunlar önemli kurumsal unsurlar olarak görülmüş ve incelenmiştir. Kurumsal İktisatta devrim vardır, farklı coğrafi, sosyal, kültürel ve inanca dayalı özellikler altında şekillenen yine çok farklı iktisadi olgular ve gerçekler var olup, incelenmeye değer görülmüştür. AKİ'deki çıkar çatışması kabulü de kurumsal yapı göstergelerinin şekillenmesi açısından önemli bir konudur. Toplumdaki kesimler, ekonomik ajanlar ve güçler arasında bir uyum olmadığı, aksine bunlar arasında bir çatışma ve çelişki söz konusu olduğuna inanılır. Bu noktada bir hakeme, bir düzenleyici güce, demokratik ve yansız bir siyaseti ihtiyacı duyulmaktadır.

Klasik Teoriler adeta bir iskelet yapısı gibidir. Fakat ekonomiyi ve onun inceleme evrenini sadece bu yapının bilgisiyle anlamamız mümkün değildir. Bu bize sadece sınırlı bir veri sağlar, bir imge verir. Oysa Asıl Kurumsal İktisat ve kısmen de olsa Yeni Kurumsal İktisat, o iskeleti organlarla ve dış yapı ile baştanbaşa kaplar. BU yapıdaki işlevsel bozukluklara ise sadece iskelet yapısına ve onun bilgilerine bakarak, çözüm üretemeyiz. Bizatihi o yapının, organların, damarların ve hücrelerin bilgisine ihtiyacımız vardır. İşte o bilgi kurumsal yapılarda ve kurumlarda saklıdır. Açılması gereken kara kutu işte budur ve açılması da işte bu yüzden gereklidir.

KAYNAKÇA

Adelman, I. (1961). *Theories of Economic Growth and Development*, Stanford University Press, Stanford, California.

Ankarloo, D. (2002). "The New Institutional Economics and Economic History", *The Journal of Economic History*, C: 57, No: 3, ss. 718-721.

Arrow, K. J. (1994). "Methodological Individualism and Social Knowledge", *The American Economic Review*, C: 84, No: 2, ss. 1-9.

Ata, A. Y. (2009). "Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Baş Dinar, G. (2014). "Yeni Kurumsal İktisatta Kurumların Rolü ve İşlevlerine İlişkin Bir Değerlendirme", *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, C: 8, No: 2, ss. 96-118.

Bowles, S. (1998). "Endogenous Preferences: The Cultural Consequences of Markets and Other Economic Institutions", *Journal of Economic Literature*, C: 36, No: 1, ss. 75-111.

Clark, J. M. (1918). "Economics and Modern Psychology: II", *Journal of Political Economy*, C: 26, ss. 136-166.

Clark, J. M. (1927). "Recent Developments in Economics" in Edward C. Hayes, ed. *Recent Developments in the Social Sciences*. Philadelphia: Lippencott, ss. 213-306.

Coase, R. H. (1937). "The Nature of the Firm", *Economica*, New Series, C: 4, No: 16, ss. 368-405.

Coase, R. H. (1964). "Discussion of Direct Regulation and Market Performance in the American Economy", by Richard E. Caves and "The Effectiveness of Economic Regulation: A Legal View", by Roger C. Crampton, *American Economic Review*, C: 54, ss. 194-197.

Copeland, M. A. (1951). "Institutional Economics and Model Analysis", *The American Economic Review*, C: 41, No: 2, ss. 56-65.

Dahlman, C. J. (1979). "The Problem of Externality", *Journal of Law and Economics*, C: 22, No: 1, ss. 141-162.

Doğaner Gönel, F. (2016). *Kalkınma Ekonomisi*, 3. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.

Eggertsson, T. (1990). *Economic Behavior and Institutions*, Cambridge

University Press, Cambridge.

Hamilton, W. H. (1919). "The Institutional Approach to Economic Theory", *The American Economic Review*, C: 9, No: 1, ss. 309-318.

Haney, L. H. (1915). *History of Economic Thought: A Critical Account of the Origin and Development of the Economic Theories of the Leading Thinkers in the Leading Nations*, The Macmillan Company, New York, USA.

Hodgson, G. M. (1998). "The Approach of Institutional Economics", *Journal of Economic Literature*, C: 36, No: 1, ss. 166-192.

Kabaş, T. (2017). "19. YY. Osmanlı ve Japon İktisat Düşüncesinin Karşılaştırılması", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C: 18, No: 1, ss. 71-86.

Kama, Ö. (2011). "Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Temelleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 13, No:2, ss. 183-204.

Kazgan, G. (2000). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Klein, P. G. (1999). "New Institutional Economics", ss.456-489, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=115811> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.115811>.

Koopmans, T. C. (1947). "Measurement Without Theory", *The Review of Economics and Statistics*, C: 29, No: 3, ss. 161-172.

Küçükkalay, M. (2015). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Beta Yayınevi, İstanbul.

Matur, E. P. (2007). "Kurumsal İktisat Açısından Firma Kuramı", (Der: Eyüp Özveren). *Kurumsal İktisat içinde* (s.283-307). İmge Kitabevi, Ankara.

Medema, S. G., Mercuro, N. ve Samuels, W. J. (1999). *Institutional Law and Economics*, In *The Encyclopedia of Law and Economics*, edited by Aldershot: Edward Elgar Publishing, ss. 418-455.

Oser, J. ve Blanchfield, W. (1975). *The Evolution of Economic Thought*, 3rd Edn., Harcourt Brace, New York.

Özveren, E. (2007). "Kurumsal İktisat: Aralanan Kutu". (Der: Eyüp Özveren). *Kurumsal İktisat içinde* (s.15-43). Ankara: İmge Kitabevi.

Richter, R. (2005). "The New Institutional Economics: Its Start, its Meaning, its Prospects", *European Business Organization Law Review*, No: 6, ss. 161-200.

Rutherford, M. (2001). "AssociationInstitutionalEconomics: ThenandNow", TheJournal of EconomicPerspectives, C: 15, No: 3, ss. 173-194.

Savaş, V. F. (1997). İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu, İstanbul.

Şenalp, M.G. (2007). "Dünden Bugüne Kurumsal İktisat". (Der: Eyüp Özveren). Kurumsal İktisat içinde (ss. 45-92) Ankara: İmge Kitabevi.

Veblen, T. (1901). "GustavSchmoller'sEconomics", TheQuarterlyJournal of Economics, C: 16, No: 1, ss. 69-93.

Williamson, O. E. (1975). MarketsandHierarchies. Analysis andAntitrustImplications. New York: TheFreePress.

Williamson, O. E. (1985). TheEconomicInstitutions of Capitalism, New York: FreePress.

Yılmaz, F. (2007). "Avrupa'da Kurumsal iktisat: G.M.Hodgson Örneği", (Der: Eyüp Özveren). Kurumsal İktisat içinde (ss. 93-142). Ankara, İmge Kitabevi.

Yılmaz Genç, S. ve Ekiz, R. (2017), "Kurumsal İktisadi Düşüncenin Terminolojik ve Metodolojik Bir İncelemesi", (Editörler: Selçuk Koç, Sema Yılmaz Genç, Kerem Çolak), Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları içinde (ss. 173-194).

